

2333

БОЖИЋНЕ ПРИЧЕ

С ЕНОВИТА КУЋА

од
ЧАРЛСА ДИКЕНСА

ПРАВЕО
СИМА МАТАВУЉ

ЦЕНА 1. ДИНАР.

БЕОГРАД

Скица — штампарија Ђорђа Тодоровића

1893

K

E

C

2333

149
12

БОЖИЋНЕ ПРИЧЕ

СЕНОВИТА КУЋА

од

Чарлса Дикенса

ПРЕВЕО

Сима Матавуљ

БЕОГРАД

„Смиљево“ — Штампарија Пере Тодоровића
1893.

Издање Штампарије „Смиљева“.

СМРТНИ УКУЋАНИ

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
ЧИ. Бр. 12.381

Кад сам први пут видео кућу, која је предмет ових божићних прича, није било никаквих појава, ни привиђења, што се приписују духовима. Ја ју видех усред бела дана, осветљену јарким сунцем. Не беше ни кише, ни ветра, ни севања, ни громљавине, нити других каквих страшних „прилика“, ради којих би ми њезин утисак био чудан. Напротив, пошто кућа не беше удаљена од железничке станице више од три километра, ја сам отишao пешке, да је прегледам, а как се обазрех на пут, који сам прешао, угледах обичан теретни воз, који се миголаше насипом, кроз долину... Али, опет, не кажем да све око мене бејаше на своме месту, јер ја себе питам, да ли то уопште може бити, сем пред очима најпростијих људи. Ту ми сумњу намеће моја таштина. Ну, сад није говор о томе, него јамчим да је кућу свак мого видети гао и ја онога лепог јесењег јутра.

А ево како сам дошао до ње.

Путовао сам са севера ка Лондону, с намером да се уставим на поменутој станици. То сам учинио по препоруци једнога мог прија-

— Ви ћете ме извинити, господине — поче он изразом прилично презивим, — ви ћете ме извинити што се осећам високо над људском ћуди, а да би се бавио ситницама. Ја сам провео ноћ, као год што и сад проводим све своје време у саобраћају с духовима.

— Е! учиних ја, изразивши и нагласком и лицем као да мало сумњам у то.

— Саобраћај је почeo синоћ, настави господин листајући натрашке бележници. Саобраћај је почeo овом поуком једног духа: „Ако се дружиш с рђавим човеком, и ти ћеш постати рђав!“

— Дубока мисао рекох, ама дали је баш нова?

— Духовима је нова, одговори центамен. Не оста ми друго до да поновим, с истим изразом, „Е!“ — па га замолих, да ми саопши своје последње разговоре с духовима.

— Ево их, настави центамен, па узе да чита свечано своју потоњу белешку: „Боље је једно држ; него сто узми“

— Заиста и ја тако мислим, али има ли баш ту узми?

— Има, има.

За тим повери ми, да му је Сократов дух с вечера предао ово особито откровење:

„Ја мислим, пријатељу, да си добро са здрављем. Двоица сте у овоме вагону. Па шта радиши, како си? Овде, око тебе, има седамнаест хиљада четири стотине и седамдесет и девет духови, али их не можеш видети. И Пита-

гора је овде, него није вољан да каже своје мишљење; мило му је пак веровати да ти вољеш путовање. Галилеј је такође ненадно ушао са својим научним распредањем и рекао је: „Срећан сам што те видим амисо. Come sta? Вода ће се следити, чим буде јача студен. Addio!“ То је било с вечера, а у ноћи збили су се ови појави: Владика Butler захтевао је да се његово презиме пише Bubler; за казну ради те прописне грешке био је изведен из збора, али под другим изговором, с тога, тобоже, што беше зле воље. Џон Милтон — (по свој прилици да збија шалу) — тврдио је, да он није песник *Изгубљеног Раја*, па је чак и приказао двојицу непознате господе, од којих се један зове Гренгерс а други Скецинсти, као писце славног дела. Кнез Артур, синовац енглескога краља Јована, причао нам је да је угодно смештен у седмом појасу вишњега света, где учи сликање по кадифи, а предају му ту вештину: Г. Трајмер и Марија, краљица скотска“...

Ако, случајно, ово што пишем дође пред очи центамену који је био добар те ми је то испричао, нека ми не замери што ћу истину казати, да, када угледах сунце на истоку, кад се опоменух дивнога реда који влада у големој васелени, тада ме његово причање доведе у нестрпљење; толико већ изгубих стрпљење, да с радошћу изађох на поменутој станици и замених његове магловите мисли свежим ваздухом.

Време се беше пролепшало. Идући кроз рудо лишће, које беше попадало са дрвећа, ја размишљах о складним, непроменљивим законима природним; тада осетих како су спиритистичка откровења мога центалмена сапутника ништава разбирига и у путовању! У таком неверничком расположењу духа, је стигох пред осамљену кућу и почех ја разматрати.

Беше усеред напуштене градине, која је могла бити пространа до 200 кв. метара. По слогу припадаше времену Ђорђа II., тако крута, хладна, правилна, да би могла занети Ђорђеве поклонике. Видело се да је пре једну, или две године, поправљана, али тако површино, да већ отпадаше малтер, премда боје још беху свеже. На градинском зиду вишаше нахерени оглас. Прочитах да у кући има све потребито покућанство, и да се све даје под најам, за малу цену.

Сам положај куће беше незгодан. Сем тога било је сувише дрвећа, особито пред лицем, где је стршило шест суморних топола. Еле, небораван стан, од кога је свак бежао, од кога као да се село одмакло јер угледах звонару на километар даљине.

Нема, дакле сумње, кућа је оглашена као сеновита.

Ни један час дана, ни ноћи, између њих двадесет и четири, мени није тако свечан као онај ранога јутра. Лети, ја устајем у то доба и склоним се у своју собу за рад, где до

ручка свршим посао, који би ми иначе могао заузети цео дан. И тада увек утичу на мене некако чудновато тишина и усамљеност. И зар није то страшно кад помислиш да сви твоји, они који су ти најмилији, којима си ти најмилији, у томе часу и не мисле о теби. пошто се налазе у ономе стању неосетљивости, које наликује тајној сврси, ка којој сви путујемо? Столице празне, књиге затворене, сваки посао одгођен, свака везица живота прекинута, зар то све не напомиње смрт?

Тишина тога часа, полусенка, јутрења хладноћа, разбудише у мени исте мисли и осећања. Домаћи ликови, изашавши из ноћне тмине, озарени јутрењом светлошћу, приказаше ми се подмлађени, те ми напомињаху старе слике које и ако су временом излињале, опет сачуваше нешто од првобитне свежине. Једном, у то доба, призре ми се сенка мого оца. Он је онда био жив и здрав, а и после, хвала Богу, није га никакво зло задесило. Ипак је истинска истина да га ја видех, и ако се беше већ разданило. Он сећаше на столици близу мого кревета, окренут од мене и налакћен, те несам могао познати, да ли спаваше, или је тим положајем изражавао тугу. Пошто се ни мало није мицао, ја га зовних неколико пута, а кад ни то не поможе, ја, престрашен, пружих руку, да га дохватим по рамену а у томе... њега нестаде.

Због тих свију разлога, а и због других, које није лако ни напомињати, ја мислим да је рано јутро

најзгодније привићењима. У то време, бар мени, свака је кућа, мање више, сеновита, а ни једна не могаше имати, као што се каже, „више услова“ за то од ове,

Ја се упутих ка селу, једнако мислећи о тим стварима. Тако стигох пред крчму и затекох крчмара где посипа песком стубе. Рекох му да ми зготови доручак. После, заподесмо разговор. Ја први споменух кућу.

— Она је сеновита, је ли?

— Ја ништа не кажем.

— Значи да јест.

— Па јест! викну крчмар као у неком наступу искрености, што се, у осталом, могло разумети као и наступ очајања... Што јест, јест! Ја ве бих радо у њој преноћи!

— А зашто не?

— Кад бих ја желео да ноћим у једној кући, где сва звонца тандрчу, а да нико не вуче за конопце; где се сва врата затварају с дупљавом, а да их нико не гура; где се чују кораци и виде се ноге, али без трупова!.. кад бих то желео, е, онда бих и ноћио у њој!..

— Ама дали се то привиђа у њој?

Крчмар се загледа у мене, па, са прећашњим изразом, окрете се ка дворишту и викну:

— Ајки?

На тај позив изађе момак, високих рамена, пуних и црвених образа, црвене и кратке косе, великих и на смешених уста, заковрчена носа.

На њему беше црвено прутаст гуњ са пузцима седефасте боје, а такога кроја да се шњим, кад не би био на време подрезан и под шијом и у струку, хоћаше покрити Ајки по глави па ипак да му допре до чизама.

— Ево овај центалмен жели знати, да ли се што утвара тамо „код топола“? запита га господар.

— Виђа се некака жена с једном совуљагом и с кукуљачом на глави, одговори брао Ајки.

— Шта хоћете да кажете?

— Хоћу да кажем сова, совуљага, птица, господине.

— О Боже! Жена са кукуљачом и са птицом! А јесте ли је ви кадгод видели?

— Јесам совуљагу.

— А жену?

— Не тако јасно, као сову, али су њих две увек заједно.

— А да ли је ко други кад видео и жену?

— Дабоме да јест, видело је њу сила људи.

— Ко на пример?

— Боже мој, господине, видело је њу сила људи.

— Је ли је видео онај бакалин преко пута што сад отвара дућијан?

— Перкинс? О не, господине, не би он ни ато на свету отишао тамо, — о не! настави

момак, као мало дирнут, — Г. Перкинс није бог зна како паметан, али опет није ни магарац, да би то учинио...

Ту се сад умеша и крчмар, те ми поверљиво каза, како је он уверен да бакалин зна колико треба да се зна, па да тамо не иде.

— Ама, знате ли ви ко беше... Ко је та жена с кукуљачом и са совом?

— Зна се, одговори Ајки скинувши једном руком капу, а чешкајући се другом по глави; — прича се да је жена била убијена, а да је сова хукала док су њу убијали.

То је било све што сам могао дознати о главном догађају, али је било доказа да се „код топола“ збиља нешто утвара. Тако напр. један младић, један од најјачих из села, кад једаред виде ту жену, постаде тако горопадан, да су га морали везати. Други сведок, на кога се позвајаху, беше нека загонетна личност, некакав ћорави пробисвёт, али, веле, снажан и одлучан, коме се, у правом значењу речи, није знало крснога имена. Знало се и то, да се радије одзивао кад би га неко зовио „Цоби“, него кад би га зовио: „еј Гринвуде!“. Али понекад и на тај позив одговорио би он опоро: „Гринвуд, па шта? Па баш и ако сам Гринвуд шта је вами до тога?“ Еле, тај Цоби Гринвуд беше се сукобио, пет или шест пута, са утваром. На жалос, ни један од те двојиц, не могаше ме правце известити, пошто се први

налажаше у Аустралији, а други „није никде“, како рече Јаки, што потврђује и крчмар.

Премда ја, немим и свечаним страхом, помишљам на тајне, која следују смрти, на издржање страшног суда, на измене што бивају у свим стварима, које су биле живе; премда се ја не усуђујем ни помислити да их познајем, а ћамо ли да их дубоко знам, опет не могу ни у мисли зближити звонца што сама тандарчу, врата што се сама затварају, даске што скрипе под невидљивим корацима, и томе сличне неизнатне ствари са величанственом, лепотом и складом, који владају у ономе делку божјих закона, који је нама дат да га познамо и да му се дивимо: као год што не бих могао зближити прачање мога сапутника с појавом кад гране сунце.

Сем тога, ја сам некад становао у две сеновите куће, обе у туђим земљама. Једна беше старински двор талијански, на гласу због сеновитости, те је с тога два пута био напуштен, а ја сам у њему мирно и угодно живео осам месеца. У њему је било нешто око двадесет тајанствених соба ложница, увек празних, а до моје беше „најсеновитија“, у коју сам се ја често склањао, да читам и радим, по неколико часова дневно.

То сам потанко испричао крчмару, па пренесох говор на кућу „код топола“, и почех од прилике, овако разлагати:

— Колико и колико има ствари и лица

која су на злу гласу, а да то не заслужују! И како је, пријатељу, лако изнети некога, или нешто, на ружан глас! Ето, рецимо, да се нас два сад договоримо, па да трајно проносимо глас по селу, како се ваш сусед котлокрп — (који је, узгред буди речено, древна пијаница, а по обличју прави вештац) — продао ћаволу, наскоро би цело село збиља поверовало да је крпа углавио уговор са нечастивим, уговор, у осталом, по крпу прилично користан!....

Морам призвати да ти моји паметни разлози не помериш ни за длаку крчмарево убеђење, и да никад нисам тако славно промаштио циљ.

Да скратим овај део моје приповетке, рећи ћу само то, да ми се учини, е ми се у неколико тиче образа да најмим сенововиту кућу. Стога, после доручка, узесмо кључеве у Перкинсова зета, трговца коњских опрема и поштара, који је био под влашћу своје оштро-конђе жене.

Као што сам очекивао, унутрашњост куће учини ми се са свим неборавна. Светломрцање од тополских сенака чињаху је сумурном. А, као што сам пре рекао, беше на незгодном положају, рђаво саграђена и ружна слога. Сем тога, беше влажна, првоточна, мириласе на мишеве, — бејаше једна жртва пропадљивости, која обузима свако дело људско, кад је напуштено. Кујне и собе за млађе беху сувише простране и далеко једне од других. На горњем и на доњем поду,

низови дугачких ходника, испрекиданих затвореним зеленкастим просторима, што представљају собе. При дну стуба, што вођају у кујну, бејаше старински бунар, ниска коломата, на коме беше дебели слој мемле. Бунар зијаше, готово скријен у помрчини, као нека убилачка јазбина. Над њим, на стени, видесмо два низа звонаца. На једноме од тих зарђалих звонаца беше написано, белим, излињалим словима: „Господар Б“.

Коли беше тај господар Б? запитах пратиоце.

—Он је звонио докле су госпођу убијали и докле је сова хукала, одговори Ајки. То рекавши, Ајки нагло сними капу и баци је на звонце, те се оно огласи непријатним звуком. Мене зачуди момков поступак, а још већма вештина, којом он закачи звонце господара Б а да не покрене остала. Иза свакога звончића бејају имена соба, са којима бејају у вези, као „соба са два кревета“, „соба са сликама“, „соба са часовником“, и т. д. Мени се хтеде да обиђем собу „господара Б“, те поћосмо за жицом. Како се зачудих кад нас жица доведе чак под таван у један троугласти кабинетић, где у куту беше једна мала оџаклија, ама тако мала, као да беше грађена за Том-Пуса.*) Биће, дакле, да и господар Б беше неки кепец! Са целога једнога дувара беше одлепљена хартија, те лежаше на поду, Хартија на местима беше и стругана крутым оруђем, јер је било комада малтера по поду.

*) Чувени енглески кепец.

Ваљда је спиритизам г. Б. био таке врсте, да га је нагонио да струже зидове, јер ни крчмар, ни Ајки не умешоше ми објаснити зашто је Б. радио тај луди посао.

Других каквих важних открића не учиних, осем што видех да има над кућом пространа тераса. Покуђанске ствари бејаху приличне, и ако их не беше довољно. Један део њих, можда једна трећина, бејаху старе као и кућа; остале припадају разним одељцима времена прошлога века.

Рекоше ми да се ради погодбе могу обратити неком житарском трговцу у граду. И ја с места отидох у град, и најмногу кућу за шест месеца,

У половини октобра уселисмо се ја и моја неудата сестра, девојка од... хајд' да речем од тридесет и осам година, пошто је лепа, духовита и добра. С нама је био и мој велики ловачки пас Турчин. Од млађих доведосмо: једнога глухог коњушара и три слушкиње. Једна од тих, сирота, коју је отхранило друштво „Светога Лазара“, беше настрана, те се наскоро увесисмо какав смо рђав избор учинили.

Те године рано настаде јесен; лишиће је било опало. Беше хладан и влажан дан кад се уселисмо. Заиста, ништа се суморније не може замислити од нашега новог стана. Куварица добре ћуди или млитава, чим виде кујну, одмах бризну у плач и предаде ми свој сребрни часовник молећи ме, да га пошљем њезиној се-

стри (каза ми и адресу: 2, Гајпинтокс Гарди, Лике Бок Клапм Раја), јер, вели Бог зна шта ће с њом бити у толикој власи! Покућарка Сикер показиваше се весела, али се у души мучила, што је лако било познати. Једина на страна собарица, која дотле никад није била у селу, беше задовољна; она изрази жељу да усади један жир у градини, пред кујнском помијаром; жир из кога ће нији храст.

Пре него што наступи ноћ, сви бејасмо незадовољни, сви осећасмо свакојаке невоље, које бејаху у вези с нашим положајем, а далеко од натприродних узрока. С доњега пода дошираху вапаји, а са горњега им се одзвидаху. У кујни, брате, не бијаше оклагије, не бијаше некакве „сале мандре“, (што ме нимало није зачудило, јер и не знајах шта је то); у кући не бијаше ничега главнога, а споредне ствари бејаху поразбијане. Одиста су последни становници живели као свиње. Шта ли је господар куће мислио да значи „кућа са потпуним намештајем“?

Посред тог вардана, настрана девојка (век смо је тако звали) бејаше једнако весела и примерне вредноће; али, четири часа пошто мрак наиђе, као да уђосмо у натприродну струју, јер њој се привидеше *нечије очи*, те је обузе страшно живчано раздражење.

Треба да кажем, да смо се ја и сестра били договорили да ћутимо, ако би нам се забиља нешто утворило у кући; септога, кад нам је Ајки помагао при растоваривању, ја га ни за

тренутак не изгубих испред очију, те сам и данас уверен да он није могао једне речи проговорити на само с којом од женских. И поред свега тога, собарица пре девет часова виде некакве очи, а пре десет, излише на њу толико кваси-
не, *) да се могао један добар сом маринирати.

Нека читалац пак замисли, како је мени било, мало касније, око десет и по, кад звонце „господара Б.“ поче на сав мањ тандркати, а у исти мањ Турчин тако заурлика, да је сва кућа одјекивала!

Не дај ми Боже никада вишे ни према коме онако нехришћански осећати као што сам неколико недеља осећао према сенци „господара Б.“!

Било да су мишеви, или слепи мишеви, кретали звонце; било то због једнога или другог узрока, или због свију мени непознатих узрока, тек истина је то, да нам за три ноћи звоние не даваше мира. По свој прилици, то би се и даље понављало, да мени не дође срећна мисао, да заврнем шију господару Б., — јаснијела кажем, да не прекидох жицу, те тај господин ућута за навек.

Међутим је напредовала живчана болест наше собарице, те је на мањове обузимаше укочено и наскоро могла је послужити као пример те досадне болести. При најмањем шуму, она би се укрутила као Гиј Фокс. Ја сам се обраћао њеним другарицама и тражио, јасним речима, да их оразумим. Пре свега, оне су се увериле биле да сам у троугластом собичку господара Б. сву хартију са зидова истругао,

*) спрета

и зидове понова обојио, и да сам уклонио прогледто звонце. За тим сам им говорио од прилике овако: — „Ако ипаш мислите да тај несрећни младић... (не знам зашто сам мислио да је г. Б. био младић)... да он устаје из мртвих, с намером, да се понаша како би заслужио батине, а онда шта му ја могу? Како могу ја, слабо људско биће, да се противим онеме, који је постао „бестелесан“, или иначе да сузбијам власт каких било духова!?

И ако у тим тренуцима бејах прави говорник, па чак и љубазан, опет то ништа не помаже; опет то не могаше спречити да се „настрана девојка“ не укрути као камени кип, гледајући нас запламтелим очима.

А покућарка Стрикер опет имађаше од природе најжалоснију особину. Не знам да ли беше лимфатична, или шта друго, тек та млада женска беше прави извор бујних и чистих суза, каквих ја никад несам видeo. Сем тога, она беше тако чврста на ногама, да би се пре закачила носем, или подбратком, па висила, но што би могла пасти. А како не беше брњива, она је изражавала свој ужас решетајући главом, што је мене већма бунило, него да је била говорљива као прослављени Крајтн, кад беседи о новцу. Најзад, при завршетку седилице, куварица би ме утукла најпре својом простом изјавом, да је та кућа њена смрт, па онда бојажљиво понављајући своју молбу, да јој предам сестри сребрни часовник.

Не верујем да је икада под сунцем било тако прилепчive устравице као међу нама! Да Бог сачува и душмана! Је ли заиста ко видео оја-ћелу жену с кукуљачом? По причању, кућа је била пуна таких жена, прави манастир наку-куљених женских утвара! А да ли је било хуке? Пошто и мени приону страх од млађих, ја сам ноћу устајао и излазио у мрачни и плаче неборавни ходник, да ослушајем и увек сам чуо различите и чудне гласове, те би се крв у мени следила, кад не бих потекао напоље, да се уверим откуда то... Покушајте да ослушајете ноћу, и то још кад сте у кревету, или угодно смештени крај ватре, па ћете наскоро видети хоће ли ваша машта испунити кућу свако-јаким гласовима, хоће ли се потрести сваки ваш живчани кончић.

Опет кажем, никад ваљда под капом небеском не беше страх онако прилепчив, као онда међу нама. Слушкињама већ беху носеви мало надувени од честог мирисања „ветрења-сте соли“ и бејаху као запете пушке, једнако спремне на ларму, ако не да падају у несвест. Две старије увек слаху собарицу на страшиња и опаснија места, а она увек делом потврђиваше да јој се нешто утворило, т.ј. обузела би је укоченост. Кад би се вечером куварица, или Стрикерова попеле на горњи под, онда смо напред звали да ће се чути јаки удари, а ти су се ударци тако често понављали, да би човек рекао,

е се неки наредник шета по кући, па које год слушче удеси, он га дарује, онако по војнички.

Узалуд је било што се радило против тога. Узалуд беше плашити се од своје рођене сенке и од праве, живе совуљаге, или терати је. Узалуд беше и што се уверисмо да је Турчин урликао кад би чуо неке нескладне гласове из клавира. Узалуд беше и јуначити се над којим од несретних звонаца, кад би се помамило. Узалуд беше ложити ватре на свим огњиштима, спуштати запаљене зубље у бунар, испаљивати плотуне у сумњиве собе...

Све беше узалуд.

Променисмо млађе, али не би ништа боље. Нови побегоше. За њима дођоше други, па нас накрко и они оставише. Еле, наш се домаћи живот тако раздеси, и поста тако јадан, да ја, већ клонувши духом, једнога вечера рекох сестри:

— Пати, тешко да ћемо ми већ наћи млађе, који би остали с нама, те ја мислим да морамо оставити ову кућу.

Моја сестра, разумна женска глава, одговори ми:

— Немој, Џоне, немој да се предајеш! Остаје нам још један начин да покушамо.

— Какав начин?

— Слушај, Џоне, пошто нас нико не тера од вде, значи да можемо остати, али да се морамо сами служити, и сами управљати нашим домаћим радом.

— Ама, како ћемо без слугу?

— Не требају нам, рече одлучно сестра.

Каогод ни свим мојим паровима, мени никад ни на ум није пало, да би се могло у животу путовати без тих верних препрека, те ме сестрина мисао тако изненади, да се забленух.

А сестра настави:

— Већ смо видели шта бива с млађима! Они што дођу, приме страх од оних што полазе.

— Сем Батлса, рекох ја замишљен.

(Батлс је мој глухи коњушар, кога сам само једном споменуо. Он је и сад у мојој служби и остаће као ретка појава ћутљивости, којој нема смјне у целој Енглеској).

— Да, настави сестра, сем Батлса. Батлс нити с ким разговара, нити шта чује, осим кад се јако виче крај њега. Он се, дакле, не страши, нити може коме страх предати.

То је била сушта истина. Свакога вечера, редовно, у исто време, коњушар би отишao на ноћиште у једну сухоту поврх шуне, па пошто би сместио крај себе ведрицу воде и једне виле, он би заспао прапедничким сном. Ја сам тврдо уверео, да кад бих ја к њему био отишao, један минут пошто би он легао, а не јавио му то напред, да би ми најпре излио воду на главу, па онда ме набо на виле. Кутљиви и непоколебљиви Батлс не обраћаше нимало пажњу на нашу узбуђеност, него кад би сео да вечера,

кад би се Стрикер почела пренемагати, а соба-рица се укочањила као камени кип, њему би то добродошло да уграби који кромпир и који залогај печења вишке.

— Ето тако, настави сестра, нека остане Батлс. А пошто је кућа сувише пространа и усамљена да би је иас троје могли држати у добру реду, ја ти предлажем да позовемо неколико наших пријатеља, разуме се правих пријатеља и људи добре воље, на које се можемо потпуно ослонити, па да саставимо једну насеобину за три месеца, те да се послужујемо узајамно, да живимо весело и сложно, па да видимо шта ће бити!

Тај ме предлог толико занесе, да га с места, без речи, приватих и загрлих сестру.

То је било у почетку треће новембарске недеље. Ми се одмах дадосмо на посао тј. писацемо неколицини одабраних пријатеља и бисмо ерећни да нам се жеља испуни много брже него што се надасмо, јер, пре него што истече последња новембарска недеља, сеновита се кућа напуни гостима.

Да напоменем прво две мале измене које сам учинио у кући, док ја и сестра бејасмо сами. Пошто сам сумњао да Турчин урличе ноћу зато што чезне за слободом, ја га почех пуштати у двориште, где је имао и штенару, а сељаке опоменух, да му се не примичу сувише близу, нити да му прелазе пута, ако желе да им грла остану читава.

То је једно, а друго је, што запитах Ај-

кија, онако узгред, као са свим случајно, да ли се разуме у оружју.

— Разумем, господине, још како! вели Ајки. Чим узмем пушку у руку, ја одмах знам је ли добра.

Ја га замолих да дође у кућу, да прегледа моју двоцевку, коју бех купио, пре неколико година, у Њујорку.

И Ајки дође, па пошто је прегледа, рећи ће:

— Бога ми, господине, добра пушка... не би промашила ни оца, што но кажу.

— Ајки! почех ја. Ово што ћу вам причати, немојте разглашавати... Ја сам нешто видео у овој кући.

— Тако! прошантта он, а издрљи очи, као да се неизмерно зачуди... Зар сте видели жену са кукуљачом?

— Не, али немојте се препасти од онога што чујете, — ја сам видио једну прилику, налик на вас.

— Господе Боже!

— Ајки! Наставих, стискајући му љубазно руку, ако се још једном појави утвара, ја ћу, тако ми свега на свету, пузати на њу.

Младић ми захвали збуњено, нити хтеде попити чапшицу ракије, коју му понудих, него отиде брзим корацима.

Ја се живо сећам како он беше бацио капу на господара Б. а сем тога, у другој прилици, видео сам нешто налик на кожну капу недалеко од звонца, једнога вечера кад је

оно само звонило. И увек, у најзгодније доба привиђењима, Ајки би дошао да умирује слушкиње. Али с друге стране, ваља да будем правичан према њему, он је тврдо веровао, да је кућа сеновита и бојао се утвара, а ипак је волио да сам главом замењује утваре. У осталом то је радила и собарица. Она је била обузета истинским страхом, а поред свега тога измишљала је којешта, и безочно лагала, и сама лупала. Ја сам све то знао, јер сам пратио сваки њихов покрет.

Та несмислена и чудна страст не да се објаснити по својим особинама; довољно је напоменути да је позната људима, који се озбиљно баве судском медицином и другим тачним наукама; да је то стање духа уопће познато и посматраоцима, те, пре свега, кад се испитују таке ствари, прва поставка мора бити то, а затим да се истражује остало.

А сад да се повратимо к нашем друштву. Чим се окуписмо, прва нам је ствар била, да вучемо иоцке: коме ће која соба допasti. Поншто се то сврши, цело друштво отиде да по тајко прегледа сву кућу, сваку собу и сваки закутак на по се, од подрума до тавана. За тим, договорно, разделисмо разне домаће постоље, као год да бесмо чета цигана, или ловаца, или путника после бродолома. Тада ја испричах какви се гласови проносе о жени са кукуљачом, о совуљази, о господару Б. и о другим магловитијим и теже опипљивим утварама, што-

лебдијаху око нас, од кад се уселисмо у осамљену кућу. На то потанко причање, наведе ме претходни разговор о некој старој госпи, која се пењала уза стубе и силазила, све наизменце, а то с тога што беше ушао у њу дух из „крећућег“ се стола, као и о неком магарцу, који се не могаше описати, ни ухватити... Узгред да кажем, ја мислим да су се наши млађи разили били таким мислима у неком болешљивом стању, у коме није им требало ни да се много служе речима...

Најзад, ми се узајамно и свечано зареко-
смо де ћемо бити потпуно искрени међу собом,
јер се не окуписмо ни да варамо, ни да будемо
варани, што је, најпосле, једно те исто. Још
углависмо две ствари. Прво: ако би неки од
чланова нашега друштва чуо ноћу какву необ-
ичну ларму, па желио да се одмах распита о
узроку тога, тај нека закуца на моја врата.
Друго: ако би се неки члан друштва уверио о
каквим тајанственим појавама, он ће о томе
ћутати до богојављенске ноћи, али тада ће сваки
од нас бити обвезан, да исприча шта је от-
крио. Једино, ако би настала какна знатна, не-
предвиђена прилика, која би потпуно оправ-
дала прекидање ћутања, моћи ће се оно пре-
кинути.

А сад ево по имену чланова нашега дру-
штва као и службе, коју сваки члан мораше
вршити.

Право — да бих скинуо с врата своју се-

стру и себе — беше нас двоје. Кад смо извлачили коцке за себе, сестри допаде њезина дотадашња, а мени троугласти кабинет господара Б.

Ту беше наш брат од тетке, *Дон Хершел*, (прозван тако по великим астрономом), и који је, ја мислим, најученији човек међу онима што се служе телескопма. С њим беше и његова женница, с којом се венчао у пролеће исте године и која беше давни божји створ. Ја сам се бојао за њу, јер у стању у коме се налазила, није било опрезно довести је; те Бог зна шта јој се могаше десити кад би се препала; али, опет, помишљао сам, да брат боље познаје своје послове него ја; с друге стране, признајем, да кад би она била моја жена, не бих се ни ја могао лишити њезиног лепог и веселог лика. Њима допаде тако названа „соба са часовником“.

Алфред Старлинг, младић од двадесет и осам година, уопће веома мио, а мени особито, смести се у „дуплу собу“, која је дотле била моја и коју тако називасмо с тога, што уза њу беше преградак за тоалету и што имајаше два велика, немирна прозора, који се увек покретаху, било не било ветра. Алфред мисли да је, штоно кажу, неодољив женскоме свету, али је сувише добар и осетљив, а да би се тим користио. Он би се већ био одликовао у каквоме послу, да му, за његову несрећу, отац не остави годишњи доходак од неких пет хиљада динара и да није нашао начина да троши три пута

толико. Али ја се још надам да ће његов банкар пронасти, или, у најмању, да ће га уплемети у какву шпекулацију, после које ће Алфреду остати двадесет од сто од целе главнице. Томе се надам, јер сам уверен, да кад би Алфреду пропала очевина, да би тек тада почела његова срећа.

Билинда Бетис, најбоља пријатељица моје сестре, најумнија, најљубазнија, најдражеснија девојка што се замислити може, доби собу „са сликама“. Г-ђица Бетис радо другује с Вилама, а у исто време занета је женским питањем, жениним позивом, жениним правима, неправдама које трпи жена и свим осталим питањима где се с правом или одако употребљава велико „Ж.“

— Ви сте заточница добре ствари, драга госпођице, и одиста ће вам Бог бити у помоћи, рекох јој првога вечера, пратећи је до њезине собе; али у вашем захтевању, да се круг женине удела у јавним пословима расшири преко међа до сад ударених, молим вас, не терајте мак на конац, не мислите да су људи баш онаки каки вам се на први мах чине, тј. да су они препрека у вашем путу и да су природни тлачитељи вашега пола; верујте ми, г-ђице, да људи троше оно што зараде за своје жене, кћери, мајке, бабе, тетке и стрине, те да се на њих не може применити поука из оне басне: како је лав делио плен с осталим животињама!

Али куд ја одох од главне ствари!

Дакле, г-ђици Бетис допаде соба са сликама.

Остадоше још три: соба у закутку, соба са орманом и трећа према градини.

Мој давнашњи пријатељ *Цак Гвернер* обеси свој ранч* (како би он рекао) у соби „у закутку.“ Пред мојим очима *Цак* је свагда био најбољи мринар што се никад пустиса на пучину. До душе, коса му је већ прогрушана, али то не смета да је он исто онако леп као што беше пре двадесет и пет година. *Цак* је и лепши. То вам је весео човек, сразмерен, личан. Он је широких леђа, искрена осмејка, црних и сјајних очију и црних обрва. Сећам се како су се некад те обрве слагале са вратном косом, али чини ми се да му сад боље доликују са сребрнастим власима. *Цак* је допирао свуд где и застава са његавим именом (*Јунијн-Цак*), те сам сретао његових старих другова по средоземном мору као год и с друге стране Атлантичког Океана, и сваки његов познаник, кад би само чуо његово име, узвикнуо би, зајкареним очима: „Шта? Ви познајете *Цака Гвернера*? Е, онда заиста можете рећи да познајете цара људи! И заиста *Цаку* је тако личило што је поморски часник, да, рецимо, и кад бисте га видели где излази из ескимске ледене колебе, огрнут туљанском кожом, опет би вам се некако учинило е је у свечаној часничкој ношњи!

Било је време кад се *Цакове* светле очи уставиле на мојој сестри, а ипак се ожени

* Мрежни мринарски кревет, који се веша

другом, с којом отиде у Јужну Америку где она умре. То је све било пре неких дванаест година. Џак донесе са собом у нашу сеновиту кућу буренце говеђег сланог меса; он је тврдо био уверен да ваља само оно месо, које је он својом руком солио, те није никад путовао у Лондон, а да не стави парче у своју путну торбу.

Сем што донесе меса, Гвернер доведе свога старог друга г. Бивера, поморског капетана. То је Џак учинио на своју одговорност и добро је учинио. Кап. Бивер имајаше бутрасто, дрвено лице, према којему беху и његов стас, и струк, али поред свега тога он беше паметан човек и особито вешт мрнарским стварима. Понекад би г. Бивер постао сувише узнемирен и настрани, што је одиста био последак какве давне болести, али је то мало трајало. Њему допаде соба „са орманом“.

Најзад; да вам прикажем Г. Ендери, мага пословођу и пријатеље, који заузе собу према градини, те постаде најближи сусед капетавов. Ја сам знао да се Г. Ендери бави спиритистичком науком, те да ће се одазвати на наш позив; тако је и било; он с места одговори, да радо пристаје и да ће „до kraja испитати ствар“. Сем тога, он вештије играше виста него сва господа, чија се имена налазе у Судском Шематизму.

Никада у животу не осећах се тако срећан, а чини ми се да и сви чланови нашега друштва то исто осећаху. Џак Гвериер, неис-

први домишљан у свакоме послу, беше нам главни кувар, те ми нека његова јела, неке дотле некушане слане ствари, необично пријаху. Сестра узе да готови теста и посластице. Алфред и ја постасмо њихови редни помоћници, Кап. Бивер такође је помагао, али само у ванредним приликама.

Дању смо се дugo шетали, али не толико да би то било на уштрб домаћега реда. Међу нама не беше трага неспоразуму или злој вољи. А наша вечерња села била су тако занимљива да нам тешко беше растајати се.

С почетка, у глухо доба, сви осећасмо по мало неодређеног шума и тутња. Баш прве ноћи разбуди ме Гвернер ушавши у моју собу с неким правим „морским“ фењером, који је наликовао на пирке каквог морског чудовишка.

— Шта је, Паче, ако Бог знаш? питам ја "бунован."

— Хоћу одмах да скинем ветреушу с велике катарке... то јест с крова. И поче ми причати како зврчање гвоздене заставице на кући доста наликује на јаукање, те, ако се с места не уклони, да би неки од чланова збиља могао посумњати е чује вапај мучене душе, па онда би му се могло нешто и утворити.

Ноћ је била бурна. Ја му напоменух опасност тога предузећа, а он се насмеја. У томе

дође и кап. Бивер, те ми не остале друго, до да их пратим. Попесмо се на кров. Ветар је дувао тако сило, да сам, само пужајући се, могао допрети до кубета, где њих двојица стигоше обичним кораком. Так, посеби једнако свој фењер, а не насланајући се другом руком, попе се на вршак, који је био преко двадесед стопа висок, па диже заставицу. И поред свега ветра и висине, обојица се задржаше много више него што је требало, тако да ја напослетку почех сумњати мисле ли силазити.

Друге ноћи попеше се они и дигоше један димњак; па онда, све тако по ноћи, једном откидоше комад олуке, који је под каравицом бобоњио; други пут пронађоше нешто ново у врту.

Сви смо се верно држали задате речи, те ако који члан друштва беше шта и видео, није то одавао. У осталом, ако је која соба и била сеновита, то када није много утицајна здравље њенога становника, јер смо сви били, да боље не може бити.

Тако нас затекоше празници и ми их достојно прослависмо. Сви су укућани принуђени били да помажу око мешења големога пудинга, који је могао трајати до краја наших дана. А, у свему и по свему, ни чесница не изостаде иза пудинга.

Божић дође и прође.

А уочи Богојављења, после добре вечере, кад поседасмо око добре ватре, ја напоменух главну тачку нашега уговора, те изазвах Духа из „собе са часовником“ да нам он приђа.

ДУХ СОБЕ СА ЧАСОВНИКОМ

Мој рођак, Џон Хершел, зацрвени се као божур, па побледи као самртник, признавши да је његова соба сеновита, да се у њој јавља дух неке женске. Попшто га вишне гласова запита: да ли се дух приказује у гадном или ужасном облику, Џон, узевши за руку своју жену, одговори одрешито: „Не“. А кад запиташе да ли је и млада госпођа виђала духа, он место ње рече: „Јест“. А је ли дух што говорио? „Па јест“. А шта је говорио? „Све ћете дознати“, рече Џон, па покуша да се извини што ће он причати, а не госпођа, којој би то много лепше доликовало. Али, он јој је дао реч, да ће бити духов тумач, и да неће ништа изоставити, а ако ли што прескочи, или погреши, она је ту, да допуни и исправи.

— Замислимо, поче Џон, да је дух моја жена, која је ево овде међу нама. Дух ми, дакле, причаше:

„Као дете остала сам сирота са шест тетака. Стегнута за дugo и без прекида једним

начином васпитања, које у мени створи другу нарав, сасвим различиту од првобитне, ја, растући, постадох већма кћи моје најстарије тетке Варваре, него што бејах мојих покојних родитеља.

Највећа је Варварина жеља била, да разуда сестре; њена тврда воља много је помогла да се све оне на време и добро удоме. Остадох јој, дакле, само ја, и она полагаше у ме своје најлепши наде.

Ја сам онда била таке ћуди, каква се обично срета. Била сам безбрижна и кађиперка; моја је сврха била да ловим добру „партију“. Била сам живахна, прилично лепа и управ толико романтична да сам могла бити мила за час два празна времена, и да сам могла слушати луда удварања бесспослених људи. Сумњам да је било у суседству и једнога младића, с којим се несам мило гледала. Тако сам се вежбала седам година, и већ наврших своју двадесет пету, а свога циља не постигох. Тада се прекиде и Варварино стрпљење; тада ми, први пут, поче говорити јасно и одлучно, — што смо дотле обе избегавале, јер има ствари, о којима је боље споразумети се ћутке, него ли речима.

— Стела, — поче она свечаним гласом, — ти си, ето, као девојка навршила двадесет пету годину, а све твоје тетке посташе домаћице пре тога доба, и ако ни једна од њих није имала твоје лепоте, ни твога духа! Ја ти морам искрено рећи, да ће те недаћа све већма пратити,

и, ако не прегнеш свом снагом, да се наше надање неће испунити. Ја сам тек у последње време умотрила једну твоју велику ману, премда сам је давно могла опазити. Ти си без разбора и без мере каћиперна, што је младићима разбираша и ништа виште. Сем тога, не допада ми се твој начин смејања, као ни то, што исмејаваш људе, који се почну озбиљно бавити тобом. Не знам да ли је једини згодан тренутак онда, кад човек нестрпљиво тражи да се изјасниш. Онда треба да се покажеш бојажљива, ћутљива, невесела, да готово бежиш од њега, да се учиниш као веома уплашена због његове промене. Малко жалосне навлаке у таким приликама више помаже него много веселости, јер — запамти то — ако човек само помисли да ти можеш живети без његове љубави и један тренутак, он је већ далеко од тебе. Ја бих ти сад могла побројати пет шест згодних прилика, које си пропустила зато што си се смејала у невреме. Дирнути човеку у частољубље, Стела, значи задати му рану, коју ти већ нећеш моћи излечити!..

Слушајући то, ја осећах као да се у мени пренула моја првобитна ћуд, она коју несам познавала, коју сам од матере наследила, коју су били угушили у мени. Неко сасвим ново осећање обузе ми срце.

— Тето, рекох, између свију људи, с којима сам се познала, ја не наиђох ни на једнога,

којега бих могла одликовати и поштовати, и, готово ме је стид признати, којега бих могла љубити.

— Томе се ни мало не чудим, прихвати Варвара; — у твојим годинама ти се не можеш заљубити као каква девојка од седамнаест година, али, ја ти кажем, да се ти мораши удати, а, тога ради, што најпаметније можемо учинити, то је, да се договоримо. Прва је ствар да ода- береш некога. Кад с тим будеш начисто, онда ћеш свратити све своје мисли и сву снагу своје воље, да му се дошаднем, и ја сам уве- рена да ћеш успети. А, већ, разуме се, да се можеш надати на моју помоћ, као и на помоћ свију чланова наше породице.

— Ја не ценим ни једнога од оних које познајем, — одговорих ја љутито, — а од оних који мене не познају, немам се чему надати... Али, да вам угодим, ето изабраћу г. Мартина Фрејжра.

Варвара прихвати мој избор срдито и под- ругљиво.

— Ми смо живеле у једном добро насеље- ном kraју, где се копа и обрађује гвојђе, где је мало племићких породица, али где их је много по положају равних нашој, с којима смо дружевно живели. Наши станови бијаху у модер- ним и пространим кућама, саграђеним у при- личном размаку. Вишке куће, међу њима и наша, припадају једном болесном старцу, који је ста- новао у замку својих предака, — у једином

замку ја зупчастим кулама, из времена краљице Јелисавете, што се налазио на земљишту, у коме не беше ни угља ни гвожђа. Стари Фрејжр и његов син, последни огранци једног старијиског племена, живљаху сасвим усамљено, одвојени од својих суседа, већином веселих и гостољубивих људи. Нико немаћаше слободна приступа у замак, сем ако би ко имао важна и хитна посла. Стари господин увек лежаше болестан, а о сину се причало да се са свим предао науци.

Ја се, дакле, не зачудих што Варвара прихвати мој предлог мрзовољно и подругљиво, али баш то, а уз то и тешкоћа тога предузећа, учинише да се утврдим у својој накани; у сним мојим пређашњим „предузећима“ таке врсте, није било никаквих крупних препрека, које би дражиле моје претаоштво.

Дуго сам се и упорно препираја са Варваром, докле најзад и она пристаде.

— Треба, тетице да пишете г. Фрејжру. Кажите како се, од неког времена, ваша братичина свом душом предала астрономији, а како у целом нашем крају нема ни једнога телескопа, осем у замку, то га најучтивије молите, да допусти вашој и т. д. Ни једном речи не спомињите младога Фрејжра.

— Има само један разлог, који би могао дирнути г. Фрејжру, који би могао учинити, да ти се он одазове рече Варвара.

— А тај је разлог успомена на моју мајку у коју је он био заљубљен, кад беше девојка, додадох ја. Ах, заиста ми је тешко, што се служимо лукавством, да добијемо од г. Фрејжра један љубазни позив за ћерку његове пријатељице, Марије Хорлеј!

И добисмо позив.

Једнога фебруарског вечера, ја, праћена својом старом дојиљом (Варвара не беше позвана) пређох први пут праг Фрејжкова двора.

Мртва тишина владаше у њему. Улазећи, ја сам била нездовољна, јер сам била свесна да ће наша замка проћи без користи. Моја пратилица остале у трему, а мене млађи поведоше у библиотеку. Док сам ишла, обузе ме бојажљивост, те сам за тренутак готова била да се вратим; али кад се сетих како сам лепо обучена, одмах ми се поврати вера у себе, те уђох с осмејком.

Соба беше ниска и мрачна, с храстовим попунама око таванице, са старинским тешким покућањством. Како се пламен лелујаше, тако се лелујаху густе и чудне сенке по зидовима. Крај ораклије, ка којој се упутих, место старог болешљивог властелина, кога мишљах затећи, сеђаше нека чудна девојчица, одевена као каква жена, а и по изразу лица напомињаше старију особу.

— Добро дошли. Мило ми је што вас видим, рече девојчица, узевши ме за руку, да ме одведе ка столици.

То је она рекла и учинила са свим као каква маторка, љубазним изразом, који је показивао, да ми она жели бити вођ и од помоћи, што је било веома супротно обичном снебивашу њезиних вршњакиња. Пошто ме посади близу ватре, седе и она према мени.

Ја се збуњено извиних, а она опет узе да говори. Тада је почех кришом посматрати. Једно велико псето, служећи јој као сточић, лежаше под њеним ногама, те га покри скут њене дугачке сукње. Кад уђута, миле цртице тога девојчета показивашу мисаону мирноћу, а тај израз беше ојачан навиком да држи затворене очи, што се ретко виђа код деце, и што им даје изглед статуе. Мени се учинило да то дете радије живи унутрашњим животом, да се задубило у неке своје особене мисли, које се не могу исказати ни речима ни погледом, и мене поче да хвата страх од тога малог аветињског створа, што непомично, чак и не дишнући, седи према немирном пламену. Зато се обрадовах кад се врата отворише, те уђе младић кога сам кроз толике зановети тражила.

Ја сам се већ била ослободила оне прећашње плашње према њему, кад сам помишљала како ће ми образ поднети да га варам. Ја га погледах радознало. Мени је сад забавно било помишљајући колико је он далеко од какве сумње према мени и Варвари. Код свију младића, с којима сам се дотле дружила, беше већи страх да не буду уловљени, него ли што је

била моја жеља да их уловим, те је борба била подједнака и отворена с обе стране. Али Мартин Фрејжр не познаваше нимало женску хитрину. Кад сам дигла очи, да нам се погледи сретну, ја најпре видех себе, ја се сетих како моје бујне, плаве ковре лепо доликују моме лицу, како су моје загасито плаве очи, по оцјем мишљењу пуне израза; али кад он проговори са замисљеним лицем и хладном учтивошћу, по којој се уверих да га није моја лепота лирнула, тада се препадох помишљајући, да ће ме брзо ухватити у лажи, јер све моје астрономско знање беше као и код мојих школских другарица.

Озбиљни младић рече одмах:

— Мој отац, г. Фрејжр, принуђен је да не излази из собе, те вае моли, да га посетите. Ја ћу имати част да вам покажем што желите видети кроз телескоп, а докле ја наместим справу, хоћете ли бити тако добри, да се разговорите с њим неколико тренутака? Луција Фрејжр отпратиће вас.

Девојчица устаде и узеши ми чврсто за руку, одведе ме у старчев кабинет.

— Ви личите на вашу мајку, драго дете, — рече ми он, пошто ме је дugo посматрао; иста њезина глава и очи; али никакве сличности немате с вашом тетком Варваром. И ко вам надеде то чудно име „Стела“?

— Мој покојни отац. Тако се звао његов најмилији коњ, одговорих ја. То су ми биле прве речи са старцем.

— Е, то је било са свим по „његовски“, настави старац, смејући се. Сећам се тога коња. Познавао сам вашега оца тако добро, као што познајем свога сина Мартина. Ви сте се видели с њим, госпођице? А ово је моја поћерка, госпођица Луција Фрејжр, последњи издањак наше старе лозе, јер Мартин није за жењдбу, те смо госпођицу узели под своје, као нашу наследницу. Она ће носити наше име и кад се уда, те ће под њим основати други огранак Фрејжра.

Девојчица остаде замишљена и оборених очију, као да већ осећаше терет бриге и одговорности, што јој натоварише. Старац је и даље говорио, док не зачусмо снажне звуке из једне оргуље, што се разлегаху по старијском двору.

Чика нас већ чека, рече девојчица. Ми се устависмо пред пратима библиотеке. Ја ставих руку на Луцијно раме, да је задржим, да се наслушајем необичне снирке, која ми напомињаше рику бесних морских таласа. Кад и кад из средих разјарених гласова, продро би жалосни циклук, који ме је дирао испсказано болно.

Кад снирка престаде, ја сам стајала пред Мартином Фрејжром, нема и савладана.

Млађи већ беху наместили телескоп на вршини једне хумке, иза двора, где нам ништа не могаше сметати погледу. Луција и ја појошмо за астрономом, пењући се готово неосетно. Над нама сијаше небески свод са својим истројевим светилима, о чему обично немају појма.

варошани. Горе сјајне звезде; доле мрка ноћ, која покриваше својим плаштом све предмете; гласови мојих другова, којима не бејах навикла, — све то чињаше да расте моја узбуђеност, те се најаад занесох као и они.

Заборавих све, осем непизмерне, неисказане величине васељене, која се откри мојим очима; све, осем величанствених светова, што се кретаху простором и што се тако лепо гледаху кроза телескоп!

О, каква ме свежина осећања обузе, какво душевно уживање! Таласи нових и нових мисли летијају, стизају се и мешају по моме духу! О, како тада осетих колико сам малена и јадна пред свесиљем!

Сва моја вештачка навлака распрши се као магла, те, детињом понизношћу, запитах мога угоститеља: могу ли опет наскоро доћи?

Оштри и неиздржљиви поглед младога Фреј-жра срете се с мојим, али ја не оборих очију. Мотрио ме је за неколико, па му заигра осмејак око уста и рече просто:

— Сматрајемо увек као срећу ваш долазак. Вративши се кући, затекох Варвару још на ногама. И чим она отвори уста, ја је претекох, — знала сам на памет њезина питања.

— Ни речи, Варваро! Ни једнога питања, иначе никад више нећу отићи у замак!

Не треба да потанко причам моје даље походе, само ћу напоменути, да сам често ишла у замак и да сам с весељем прихваћана била

од старца и девојице, којима сам уносила зрачак веселости и забаве у њихово скучено и сувише озбиљно живовање. И тако, ја им наскоро постадох мила и потребна.

А у мени настаде велика измена, невероватна измена. Дотле сам била себична, ташта, без душе, али, предавши се науци, она ме диже и пренесе у лепши свет. Уз то, ја сам била сасвим заборавила своју намеру, јер сам се брзо уверила да је Мартин куд и камо већи духом од мене, да му је пут у животу тачно одмерен, као и поларној звезди. С тога ја с њим бејах приста, и ништа друго до марљива ученица. А он беше присебан, вредан учитељ, који дели своју наклоност према заслуги. Сваки пут кад бих прекорачила праг његова мирна стана, ја бих стресла са своје душе остатке извештаченог „отменог“ понашања, као год неку непристојну хаљину. И ја улажах у замак као у какав храм, испуњена истинским и простим обожавањем.

То срећно време брзо прође. Јесен се примицала. Осам месеца ја сам често похођала Фрејжре, а пикад, ни речју ни погледом, не промоли се прећашња каћиперка.

У то време ја и Луција с весељем очекивасмо помрчање месеца, које је морало бити у почетку октобра. Тога дана у сутон, ја пођох сама од куће, сневајући о лепој појави, које ћу се кроз телескоп нагледати, кад се у близини

замка сретох с једним младићем, с којим сам такође некад проводила љубав.

Он ме устави.

— Добар вече, Стела! — јави ми се он тако, мало сувише слободно. Откад вас нисам видeo! Да, сад сте ви у потери за новим обожаваоцем. А да ли, овога пута, несте дигли поглед сувише високо? Тешто, најзад! Срећа је увек уза вас, те ако млади племић не запроси вашу руку, наћи ће се неко други, неко, ко такође није да се презре. Знате ко? Главом Џорџ Јорк, који је дошао из Аустралије, и, што је важније, који се тамо обогатио. Он јелва чека да вам напомене неке ваше нежне изразе, којима сте га обасули пре поласка. Јуче у гостионици „код круне“ чак нам је и показивао бич ваше косе!...

Ја сам саслушала те речи не показавши нимало узбуђења, али сам се у души осећала унижена, као никада дотле. Ја хитно уђем у своје светилиште и одмах потражим малу Луцију.

— Луцијо, драго дете, ја сам данас згрешила, ја сам некога варала, — почнем испрекидано. То вам морам исповедити, јер нећу да мислите е сам боља него што зависта јесам, а, опет, зебем, да ме не омрзне, дакле ево шта је... ја несам слагала речима, али сам слагала делом.

Луција, наслони лепу главицу на руку, па, затворивши очи, поче као да чита у себи.

— Мој чика, — рече дете, а у томе тренутно отвори очи и зацрвени се као јагодица, — мој чика тврди, да су женске може-бити стога неискреније од људи, што се не могу служити насиљем као они, него су принуђене да се служе лукавством. Оне другују с притворством, оне варају и саме себе. Понекад жена вара и забаве ради. Чика ме често поучава, и ја сам запамтила неке његове речи, које ћу с временом боље моћи разумети. „Буди искрена сама према себи, а из тога ће следовати, тако поуздано, као што иоћ следује дану, да ћеш бити истинита и према неком човеку.“

Мени се лице зајарило, те слушах дете, постићен ја и нема.

— А мој дед, настави Луција, показао ми је неке страховите изреке у *Светоме Писму*, које сам запамтила од речи до речи. Ево их: „И пајох да је грча од смрти жена, којој је срије мрежа и аруљо, којој су руке окови; које мио Богу, сачуваше се од ње, а грешника ће ухватити она“ ^{*)})

Ја покрих лице рукама, премда ичији поглед не беше управљен на њега, јер Луција држаше затворене капке. И докле ја стајах тако збуњена, ичија се рука дотаче моје, затим Мартин Фрејжр рече.

— Помрчање, Стела!

Ја се тргах чувши где ме он тако, први пут од кад се познасмо, зовну именом. Па онда

^{*)} Књига проповедникова, VII, 26.

дознадох да нас неће Луција пратити на терасу и то ми је било противно. Кад смо били тамо, кад се он примаче ка телескопу, да види је ли добро намештен, ја се мало одмакох и бризиух у плач.

— Шта то значи, Стела? викну младињ... Хоћете ли да вам говорим сад, док јоп имамо времена, пре него што пођете? Је ли се ваше срце приљубило уз нас, као што су наша срца уз вас? Толико је то истина, да нам је тешко и помислити на празнину која би настала у нашој кући, кад ви не бисте више долазили. Ми несмо живели пре вашега познанства. Ви сте наша срећа и наш живот. Ја сам вас надирао, као што несам ни једну женску, и ја не нађох код вас ништа несавршено, моје благо, звездо моја... До данашњега дана, жена и превара бејаху једно те исто у мојој души, али сад сам нашао безазлено срце, у коме настава чиста истина! Ја знам да су оваке речи новина за вас, да вас мој занос страши, али реците ми једну једину реч: можете ли ми бити жена?

Он ме беше загрлио, те моја глава почиваше на његову срцу, које је јако куцало. Он ми је, дакле, нудио неисцрпно благо свога срца, неистрошена у лакој љубави. Мој би успех, дакле, био потпун, кад би само тај успех био донео моју срећу. У томе тренутку све, па и моје ћутање, јасно говораху: како ми је. Али Варварин лик искрену преда ме и речи Лу-

цијне зујању у мојим ушима. Сенка, која наступање на месечев круг, као да се устави у своме одмереном кретању. Небо нас посматраше својим звезданим очима. И шуштавање лишћа престаде, јер се за тренутак прекиде миришљаво дихање јесени. Еле, мноштво невидовних сведока, који знађају истину о мени, одзивају се гласу моје пробуђене савести. И ја се истрагох из његова загрљаја.

— Мартине Фрејжре, рекох му, ваше мречи натерују да кажем истину. Ја сам најпритворнија женска одсвију које сте никада видели! Ја сам дошла у ову кућу с одређеном намером, да вас себи привучем. Да сте ви и мало похађали друштва, у којима сам се често налазила, ви бисте били дознали да сам ја једна проста, обична каћиперка. Ја се не усугајем да унесем лаж у ваш дом, грчину и смрт у ваше срце. Не говорите ми даље, а ја ћу вам писати...

Он ме хтеде уставити, али ја побегох из мога раја и трчах по цести, као гоњена проклетством. Потпuno помрчање месечево стиже ме у бегству, те ме густа помрчина обави, и ја, плачући и дршћући, уставих се под јасикама. Кад уђох у кућу и хтедох се склонити у своју собу, Варвара ме срете, те упревши на ме свој испитљиви поглед, своје хладне и сјајне очи, она ме запита:

— Шта ти је?

— Ништа одговорних јој. Мени је досадна та астрономија, и ја већ нећу да пдем у замак!

— То сам ја већ знала, ипак, да би га највела на неко решење, ја сам писала г. Фрејжру, да напуштамо стан о Божићу. Дакле, ти си уверена, да би узалуд губила време идући тамо?

— Са свим! рекох јој и уђох у своју собу, да се, дуге ноћи, назикавам подносити неутешну тугу.

Сутра дан писах г. Фрејжру. Свака је моја реч била сушта истина, сем што, послушавши лажни понос, варажујући и њега и себе, ја га уverавах, да га не љубим.

Први предмети, које моје очи сретаху сваког жалосног јутра, што ми после тога свиташе, бејзху високе јасике пред замком. Како се оне под ветром лелијаху, чинило ми се као да ми се кланјају и дају знаке да дођем. То ме доноћаше до дудила. Последња ствар, с којом се моје очи раздвајају вечером, бијаше светлост у његовој библиотеци. Та светлост трепераше као нека звезда међу ловорикама. Али њега моје очи више видети неће, јер је моје писмо било и сунише јасно, а да би младићу остало нешто надања, а ја се онет, због свакога обизира, не бих усудила да се сукобим с њим у шетњи. Шта ми преостајаше друго, до да почнем прећашни живот, да, којим било начином, храним своју гладицу и изнемоглу душу ништавилом, које ми је и пре довољно било.

Џорџ Јорк понова запроси моју руку, изуђећи ми богаство, каквом се несам надала. То је занета било велико искушење, јер, ако се не

удам, чека ме најпре досадан и једноличан живот с Варваром, па онда усамљена старост. Зашто, најпосле, не бих ја могла живети као што живе хиљаде преко воље удатих жена, које баш несу најнесрећније? Али се сетих нечега, што бејах читала у једној књизи, коју ми је Мартин по-зајмио: „Не морамо се баш женити ни удавати, али морамо увек чинити оно што је право и добро. Не ваља куповати срећу чашићу, нити се везати брачном везом због недостатка искренисти.“ Те ме поуке паведоше да се решим за слободан живот и да одбијем понуђену ми руку.

Разуме се да је Варвара с тога била изван себе од љутине. После се примирио и живео јадно. Божић се примицао. Једна од њених сестара позове нас да с њом божићујемо, али како због сеобе несмо могле обе оставити кућу, ја наговорим Варвару да она оде. Ја, дакле, осталох у кући са старом дојиљом, да се бринемо о премештају. У тој емо кући становали дуго времена, те сам баш желела да останем у њој до последњег тренутка. У прав ми је годило што ћу сама божићувати, што ћу пре него је оставим, утврдити све успомене што се везиваху за њу. Особито ми жалосно беше на бадњи дан, пролазећи кроз пусте собе, не видећи многе ствари, што ми напомињаху прошлост, осећајући да ми је срце пусто без својег најновијег, најдубљег миловања.

Често сам се устављала на прозору, с кога се лепо видео замак.

Целога дана време је било суморно. Снег беше застро земљу. Ноћ је била без месеца, али звезде необично сијаху. Између снежног бела-санја и звезданог неба, црњаше се громадни замак, као какав брг. Библиотека не бејаше осветљена, као прећашњих ноћи, али у собама старога господина гораху свеће. Ја, изнурена од умора а још више од силнога узбуђења, стајах пред прозором, насланајући своје вреле образе на ледено стакло, сећајући се потанко свега што је било између нас. За тим се почеше низати у мојој машти лепи снови, који су се могли обистинити, да бејаше среће!

Сузе су обилато текле кроз стиснуте прсте, којима покрих очи. Стара дојиља уће, да затвори капке, те се трже.

— Боже гојподе, како се препадох! Учини ми се да видех вашу покојну мајку, која је стотине пута, у ово доба, стајала на томе месту!

— Речите ми, Сузано, зашто се покојна мајка не удаде за г. Фрејжра?

— Зато што се несус умели да споразумеју, и ако су били заљубљени до лудила, поче Сузана. Г. Фрејжр ожени се из љубави према новцу, али је то после љуто испаштао, то му је огрчило нарав. Ваша мајка, којој је срце било тешко рањено, удаде се, из пркоса, за г. Гретна, вашега оца. Г. Фрејжр остари пре времена. Ретко је кад излазио, те га она никад

више не виде. Ваш покојни отац ишао је често на игранке, на потецишта и сваке друге забаве а, у тим приликама, мајка остајаше сама, и ја сам је много пута вечером затекла ту, на томе истом месту, као вас сад. Сећам се баш кад вас последњи пут донесох к њој, да јој речете „лаку ноћ“, она беше тако исто наслонђена на стакло, те вам се благо насмеја и погледавши к небу, прошапта: „Ја сам покушала да испуним своју дужност према своме мужу и своме детету.“

— Драга, добра Сузано, — прекидох је, молим вас оставите ме саму, а нека капци остану још отворени.

Обузе ме ново узбуђење, не себично. До тле сам се јадала, да нико није претрпео што ја, а тада се сетих страдања и искушења моје матере, која су је пре времена у гроб свалила. Њени болови не отидоше с њом под земљу, него пређоше на несрћнога човека, који ју је свом душом љубио. Њезином смрћу позледи се његова рана на срцу. Без сумње, он је у својим дугим часовима самовања и боловања пребирао минуле дане, а најчешће се опомињао овога најжалоснијега, кад се с њом за свагда разставио!...

И обузе ме неодољива жеља да још једном видим човека, који је жалио за мојом матером, дуже и искреније него ико на свету. Ја се реших да кришком прођем преко поља, па да ударим цестом, до пред замак, те ако завесе не

буду спунтено, (као што је сва прилика да не-
су, пошто светлост мајом продираше кроз окна),
да га још једаред видим, да му мислено за-
хвалим.

На кутњем прагу стадох се колебати. Ви-
де ми се, као да сам с мајком пошла иа неко
преступно дело. Али, то је мало трајало. Ири-
родном својом смелошћу ја савладах бојажљи-
вост, те јурнух кроз хладну и мрку ноћ.

На прозорима не беше завеса. То сам до
бро видела кроз гвоздену ограду, пред замком.
Отидем на терасу. Дакле, моћи ћу видети чо-
века, којега је моја мајка миловала, видећу га
осамљена и јадна, на његовој болној постељи,
на којој ће и даље проводити своје дане, докле
Луција не порасте, те га не узмогне неговати
као права кћи... Луција! Тек тада се сетих о
гласовима, који су се разносили. Говорило се
да је девојчица смртио болесна. Без даха, по-
текох прозору...

Али шта видех! Не беше то болесничка
соба, не беше ту ни кревета, ни столичице
Луцијне, нити икаква украса, него просто би-
блиотека и соба за рад једног марљивог ђака,
кому није до угодности. Мартин сеђаше дубоко
замишљен посред књига, у нереду разбацих,
којима се служио.

Је ли тај замишљени и хладни човек, је
ли то онај исти, што ми је онако страсно го-
ворио о љубави!? Он седи у тоцлој соби, миран
и готово немаран према свему, а ја дрхтим у

мраку, с очајањем у срцу! Никаква га, дакле, успомена не узнемирије, мој лик, дакле, не стаје између њега и наука! Истина је, да сам се одрекла права да седим поред њега, да читам белешке које његова немирна писалька оставља, да растерујем бригу, која му мрачи душу, али, зар веће друга жена, искренија, достојнија, имати то право? Јер заиста то би ми била утеша.

Зачу се звонце у другој соби и Мартин истрча. Мене обузе жеља да уђем, да узмем један између многих исписаних листића, које је он немарно разбацио, и ја се већ машах кваке на стакленим вратима, кад ми се он поврати носећи малу Луцију, сну завијену у један велики огртач, и лагано је положи у наслоначу, поред ватре. Његово мрчано лице беше постало благо и нежно. Ја пружих руке према њему, с врелом жељом, да ме још једном притисне на своје племенито срце, па се упутих натраг, поневниши дубоко у души његов лик, какав ми се приказа у ономе тренутку.

Од једном зачу цвркотање у бршљану поврх моје главе, и једна тичица, истерана из свога гнезда, слети и ста лепетати крилима по расветљеном стаклу. Мартиново псето, које се беше мало узнемирило кад се ја примакох прозору, сад залажа и потече. Ја једва имадох времена да се скријем у шумарак. Мартин изађе. Псето пође за мојим трагом, штекићући весело. Госа му гледаше на све стране. Ја се

лагано склоних у највећи мрак, али сам знала да ће ме наћи, јер моје стопе остављаху сувише видљиве трагове по свежем снегу. Стид и радост помешање се у моме срцу. Мартин изгуби траг, али га опет нађе, стиже мени и одмакну грану, иза које бејах.

-- Ја сам... Стела! рекох слабим гласом.

— Стела? Понови он у чуду; па ме диже и понесе преко терасе у библиотеку, где ме посади крај огњишта. Луције очи синуше чудном светлошћу. Мартин најпре пољуби девојчицу, па ме узе за руке и загледа ми се нестренимице у очи. Ја издржах његов поглед. Дugo, не мичући се, кроз зенице ми гледасмо једно другом у дубину срца. Од тога тренутка није могло више бити између нас сумње, неповерења, неспоразума.

Наша звезда беше гранула и зрачаше дивном светлошћу на нашу будућност. Из далека преко снежних сметова, допираху нам звуци поноћних звона. Божићно јутрење! Звона огласише вечну везу наших душа.

— Бојао сам се да вас несам за свагда изгубио, поче Мартин. До душе, понекад сам се тешио да ћете се повратити, али спино чух да сте већ отпотовали, и то сам мало пре казао Луцији, која толико чезне за вами.

Ја узех Луцију на крило. Она ми обави врат руком и наслони главицу на моје срце, уздишући лагано.

У томе тренутку зачу се божићна песма пред замком. Мартин отвори прозор, пред ко-

јим се беху момци уставили. Певачи су казивали како су источни мударци ходили за звездом, да се поклоне детету Христу.

Пошто свршише песму и честиташе настале празнике, Мартин изађе у трем да им захвали. Ја сакрих лице у детињу косу и топло благодарих Богу што ми је изменио срце.

— За богу шта би детету? викнух ужаснута, кад се Мартин поврати. Луција лежаше на моме крилу без живота, као увехнули цветаћи.

Брзо устасмо.

— Није иштила, онесвестила се, рече Мартин. Као што вам пре рекох, дете је веома чешнуло за вама и то јој је пореметило и онако слабо здравље. Њезин је живот у вашим рукама, Стела.

Ја осталох целу ноћ с Луцијом, која, пошто се поврати из невестице, спаваше на мојим грудима. Спаваше снажним сном, јер је оживи моја срећа, која се не може исказати људским језиком. То благо уживање прекиде моја дојиља, коју Мартин беше затекао у највећој близи.

Кад зора засвitti, ја замолих Сузану да ме очешља као што се чешљала покојна мајка, па отидох старом господину. Он једва могаше проговорити од узбуђења. У даљем разговору, он ме чешће зваше „Мари“ него „Стела“, што је, онет, мене веома дирало. После мало времена, обузе ме дрхтање и близнух у плач, те ме једва стишаше најнежнијим речима. Најзад, дођох себи и почех певати старинске ро-

мансе, којима сва лепота беше у простоти напева. Стари господин Фрејжр поче говорити о прошлости и нагађати о будућности. Љуцијне очи бејаху веселе.

Вереник ме отпрати кући. Идући с њим, путем који ми је био добро познат, који сам сама и без икаква страха толико пута прешла, ја ипак презах од најмањег шума, толико ми пријатно беше да се првијем уз њега, да се уверавам, е сам под његовом заштитом...

А једнога лепог пролетњег јутра, праћена гospодским сватовима, ја, весело и понизно, примих лепу судбину, да будем жена Мартина Фрејжра. На све прошле настраности ја гледах са жаљењем. Ја сам била тврдо уверена, да ћу вршити своје дужности с љубављу и захвалношћу...

Мартин се није никако могао уверити, да сам ја оне знатне ноћи изашла с једином намером да последњи пут видим његова старог оца; а, опет ја ни данас не разумем како се соба старога гospодина претворила у синову библиотеку!“.

ДУХ СОБЕ С ПРЕГРАТКОМ

Како та соба бејаше друга на реду, кад смо извлачили коцке, тако се ја сад држах тога реда, те изазвах њезину аветињу. Ја је изазвах мирним, готово немарним гласом, а цело друштво сећаше оборених очију, јер смо сви били приметили, да се млада госпође Џона Хершела још не беше повратила од силног узбуђења.

Алфред Старлинг, оним тактом и готовошћу, којима се увек одликовао, одмах се одазвао и изјави да је његова соба са прегратком заиста сеновита, да у њој настава дух *грознице*,

— На што личи тај дух? запита неко, смејући се.

— На грозницу, вели Алфред.

— А грозница на њега!... Лепо!

— Молим, ви то не знate, зато слушајте, прекиде Алфред и поче:

„Ваш понизни слуга Алфред Старлинг и његова Тили, (тако је он од милоште звао своју обожававу Матилду), бејаху мишљења да је

сасвим неприлично и противно друштвеном реду што се једнако одгађа њихово венчање. Ја... да се повратим „на ја“, биће ми згодније... ја имаћах хиљаду разлога против штетних последица веридбе, која дugo траје, а Тили починаше већ често да декламује неке меланхоличке песме. Наши пак родитељи и стараоци бејаху противног мишљења. Мој тетак г. Бозер хтео је да се чека докле скоче моје ажије у друштву Келијен-Апон-Илск, или у неком другом предузећу, јер, канда, све стајаху веома ишко. С друге стране, Тилини родитељи тврђаху, да је она још девојчица а ја дечко, и ако им је истина очи избијала да смоми — двоје најзанесенијих и највернијих љубавника, што су се на свету појавили, после Абеларда и Хелојизе, или Флорија и Бијанкафиоре. До душе, ни мај старалац, ни Тилини родитељи, не бејаху тврда срца, као што је дијаманат, или римски цеменат, (да је баш то било, нас двоје хоћасмо умножити број историјских несрћних љубавника), али, опет, било је доста муке докле се приволеше да не гледају тако издалека на ту везу. На то их је навело више разлога. Пре свега мој *меморандум* против беђурског стања, који је обухватао пуних осам страна министарске хартије и предат им у три егземплара. А још више Тилина претња да ће се отровати. А највише наше заједничко уверавање, да смо ми кадри ухватити маглу, те се венчати где се намане.

Јер, молим вас, није било никаква ваљана разлога да се стави на супрот нашим, нити иакве озбиљне сметње нашој срећи. Обоје бесмо млади и здрави, а имајасмо велику имовину — на гомиле новца, како нам се онда чинило. Што се тиче телесних особина Тиллиних, она је просто била пуна дражи и чара; а ни у најотменијем друштву не би имали шта замерити мојим золовићима.

Еле, беше углављено, да ће се трећега дана Божића, год. 18.., Алфред Старлинг, Центл мен, светом брачном везом сјединити с г-ђицом Матилдом, јединицом г. Стенфоста, краљевског капетана у војеној мрнарици, са станом у вили Снагетести, у Довру.

Мало историје.

У најранијем своме детињству бејах остао без родитеља, те ми тетак г. Бозер, поста стараоц и управник моје скромне имовине, која је сва била у акцијама разних друнитава и предузећа. Теча ме најпре намести код једнога трговца-кројача, а после две године отпрати ме у један немачки лицејум, у Бону на Рајни. За тим, одиста с намером да ме сачува од сваке зле притруне, он плати приличну су му компанији Баум, Брем и Бумијес, немачким трговцима у Финсбури Циркусу у Лондону, да ме приме у своју писарницу, да се под њиховом управом вежбам у трговачком дописивању

и рачунању. Ја сам се вежбао колико сам налазио за нужно, а то је било толико, да су ми плаћени шегрти, калфе и помоћници од свега срца завидели. Мој тетак становаше понајвише у Довру, где је текао силан новац, јер је имао с владом некакве уговоре; знам, између осталих, да је копао некакве рупе у некаквим слојевима креде, па је понова те рупе запуштавао. Теча је био човек, може бити најдостојнији поштовања у читавој Европи, а био је познат у целом Лондону под ласкавим додатком: Бозер „добро одговарајући“, човек „који се прима за коју му драго суму“. Али што му је највише дизало углед то беше његов пршињак. Тај пршињак, који је он носио зими и лети, не беше одређене боје — она се колебаше да ли наликује на сјајне љуске сомове или на мрки камен — али, главно је, што тај пршињак даваше течи неисказани израз честитости, тако да кад би он само ушао у коју хоћеш банкарску радњу Ломбард Стрита, чиновници би му сместа издали и највећу суму, било у злату, било у банк-нотама, коју би он заискао.

Теча имајаше обичај да се повуче иза свога чудотворног пршињака, као у неко утврђење, те да вас отуда бомбардује својим неисказаним изразом честитости. Много пута тај је пршињак учинио, да се прихвате нагла решења, да се ублаже расрђени акционари, да се купе прилози за Кафре и Фици. Пошто је теча био у вези с мноштвом шпекултивних

друштава и предузећа, с тога је у својој писарници примао много походника. Еле, кад му се пријави неки енжењер или предузимач с каквом великом основом или већ започетим послом, мој штовани теча, пошто се неколико минута посаветује са својим пршињаком, учиво понуди господина да изађе из писарнице, или да седне те да потпише меницу; и основа или већ започети посао упути се добрим путем чим се теча пријужи.

Било је уговорено да ја дођем у Довр уочи Божића, да одседнем код тетка, а сутра дан да одемо обојица на ручак код капетана Стандфеста. Божји дан Тили ће употребити да бира шешире и остало, а теча, капетан и ја, да потписујемо неке нагодбе, тужбе, молбе, признанице и остале исправе, које су у вези са законима и с новцем. А већ — нисте заборавили — да је трећи дан Божића одређен био за венчање.

Разуме се да су се моји одношаји с г.г. Баум, Брем и Бумпјес свршавали на бадњи дан. Тога дана ја дадох опроштајни доручак мојим друговима шегртима, калфама и помоћницима, у једној гостионици у Њугет-стрит. Опроштај је био дирљив. Ја сам имао срећу да чујем најмање деведесет и седам пута једнодушно и јутрогласно уверавање, испрекидано помало и плачем, како сам ја „прави, добри дечко“. Гозба би се отегла да другови нису

знати е сам и ја позват на опроштајну част, у четири часа после подне код нашега господара Макса Бумпјеса, најмлађег члана фирмe и јединога од њих који је давао ручкове. С тога сам морао одгодити полазак у Довр до вечерњег експрес-воза у 8 часова и 30 минута. Дине код г. Макса био је изврстан и веома весео. Ја оставих господу њихову вину, и имадох управ толико времена да скочим на једну двоколицу те да стигнем на поменутi воз, са Лондон Брица.

Ви знате, како брзо пролази време у жељезници, после добра ручка. Мени се бар училило да су ме пренели телеграфом, и ако разстојање између Лондона и Довра износи неки 80 миља. То вам кажем пре него што ћу вам испричати „ужасну несрећу“, што ме је задесила на путу. (Опет мало историје). Кад сам био нејако дете, живео сам близу Ашфелда, где сам полазио „малу школу“. Тала сам запатио страшну белест, познату под именом барска болест грофовије Кент. Та је несрећна болест вљада тињала у мени толико времена, те каквим случајем или утицајем она понова букину, не бих вам умео објяснити, али је истинा да кад воз стиже у Довр, да сам ја тада био њезина жртва.

Беше ме најпре обузела јежића, па највеће правилно одмерена дрхтавица, па се појавише наступи жестоке трзванице. У слепим очима било ме је као маљицама, а у глави ме је заглу-

Преводи два члана највећи
полази сајдаша бр.

6. сеп. 68

шивао шум. Крв се у мени побуни, те у мојим жилама настаде као плима и ослека. Моје несрећно тело клањаше се час на једну, час на другу страну, као трска којом ветар витла. И злазећи из воза, да се хитро не ухватих за раме једнога амалина, био бих се пружио, колико сам дуг и широк, али у исти мах као да се и на амалина пренесе сила што ме беше обузела, те и он и његов фењер почеше се клати...

Верујте да сам ја увек био веома умерен младић, а ни тога дана нисам сувише пио ста-рог рајског вина, код господара Макса. Због шума у глави, нисам кадар био мислити, а због цвокотања зуби и стога што ми запињаше језик, нисам могао говорити. Рекао сам само да ме је ухватила грозница.

До тога вечера, ја нисам имао прилике да се уверим е су железнички амали нека врста људи без срца, али кад ми помогоше да се попиши на кола, па кад видех једнога, некога дугоњу, како се безобирце према мени смеје и бекељи, и другога, некога малога дебељка с подругљивим изразом, који још надимаше образ језиком, тада сам био на чисто какви су то људи. На моју тражбу да ме покрије, дебељко ме просто пригњави колским покривачима и рече кочијашу да тера ка Марије-Парад. Дакле је знао где станује мој тетак. А кад се кола кренуше, дебељко рече смејући се:

— Ђогме, тај има шта да вуче!

Је ли мислио да је тим кочијашу велики терет, попшто осим мене беше и пртља?

Ђаво би га знао!

Од станице до теткове куће не беше више од 5 минута вожње, али мени се учини вечност. Наступи бејаху ојачали, беху тако силни да сам и ногама и рукама ударао о дуварове фијакера, једном ми стопе дођоше у додир и са стаклима. Силазећи ја испустих на калдрму сијти новац, што га пружих кочијашу, пак се упутих посрђући. Џак, слуга који уживаше највеће поверење течино, отвори ми врата па се загледа у мене с изразом великог чуђења.

— Џаче, ја.. ја.. сам бо.. бо.. лестан, почех.

— Видим, господине, рече момак, осетљив подругљивим гласом. Честит вам бадњи дан! Не би ли најбоље било да одмах легнете, господине?

— Не, Џаче. Однесите у трпезарију вреле воде и коњака. То ће ми добро чинити. Ко зна! Можда ће ме грозница оставити, рекох ја испрекидано, једнако посрђући по трему.

А хоћете ли веровати да безобразник настави:

— Не, боље ће бити да одмах легнете и да ништа не пијете. Ово су празници, господине, неће вам нико замерити. Та колико је запах вршњака у такоме стању...

— Момче! утедох да викнем, али у томе тренутку помоли се на врху степеница мој тетак, а иза њега гомила господе — госпођа, међу којима замотрих злаћене коврџе Тили.

При свем бунилу, ствар ми је била јасна они су се састали код тече, ради једне партије снапдрагона *), па чекају мене да запале препеченицу.

— Алфреде! викну теча иза свога пршињака. Шта је с вама, Алфреде? Стидите се самога себе!

На Тилину лицу беше исписан ужас.

— Течо! почех ја, усилјавајући се да се одржим у равнотежи. Зар ви... мислите да сам пи... — при тој речи поћем уза степенице, али ми се заплетоше ноге у тепих, те се стровалих наузнак, с ногама у вис.

Зачу се мали врисак и течин глас, који нареди млађима да ме однесу у постељу.

То је одмах било извршено. Цак и један кракати собни послужитељ узеше ме међу се и одиеше у моју ложницу.

Проведох ужасну ноћ, али ми се учини кратка, као што бива у грозници. Сутрадан изјутра слуга ми јави да ме теча чека и да се смеје мојој „болести“. Ја, опет посрђујући изађох смишљајући како ћу прекорети домаће због њихова неверовања. Они ме дочекаше по другљивим узвицима и нико ме не понуди да пијем јака чаја с мало коњака. Теча ми стиште руку рекавши да се мој иступ може оправити, јер, најпосле, то бива једном у

*) Снапдрагон, једна смешна игра. У танјир жестоке ракије метиу се зри суха грожђа; ракија се запали, па приступиши изнад ње претима зриње.

години, а млади људи треба да буду млади. Слуге ми честиташе празнике, али им ја не могах одговорити, што они зацело тумачаху као да се стидим.

Одмах после доручка отидох на обалу, да ми се глава мало проветри, али одмах осетих да ми бива горе. Ударао сам о стубове, за које се везују лађе, и мало што не падох у море. Морао сам замолити једнога мрнара да ме отпрати кући. У кући нађох поруку моје веренице да одмах идем у Снагатести вилу, одакле ћемо заједно у цркву. Није било друге него отидем, и ако у томе мању, сем дрхтавице, цочех осећати болове у свима зглобовима. Чим стигох, Тили ме куцну прстима по глави, рекавши да се нада е се „болест“ неће више иоворатити. Ја је почех уверавати да сам заиста болестан, а она на то прсну у смех. Ипак ме то њезино повашање већма обрадова, него што ме наљути, јер сам помишљао: пошто им се јутрос не чини да сам болестан, значи да је слабост кратка трајања!

И пођосмо у цркву.

Путем сам се држао како тако, али чим уђосмо у храм, ојача дрхтавица, те најпре гурнух црквењака и неку старицу што је искала милостињу; за тим, како смо прелазили између клупа, оборих низ молитвеника; за тим (сасвим случајно, кунем вам се!) очепих лепу Марију Сенти, рођаку моје веренице, па што Марија врискну а вереница ме погледа усплателим о-

чима; за тим, нога ми се спотаче, те превалих клупу на моју ташту; најпосле, видећи да не могу остати у цркви, отворих вратаоца између клупа да изађем; али у томе пружим се колико сам дуг и широк и у томе паду притискох црквењака. Он, устајући, у име тутора наложи ми да изађем, што је било сувинцијо. Сећам се последњих утисака у цркви. Чини ми се да свештеник и певчик поигравају као пламенови на свећама; да натписи и грбови по стенама лете као птице; да се главе правоверних таласају; да се оргуље клањају час лево час десно, те сам очекивао кад ће притиснути или ђачиће, или девојчице из сиротнога дома, наврстане под хором.

Све је то трајало неколико тренутака.

На улици опет се клањах а крв ми јураше у главу, те ми зујаше у ушима.. Очевидно то беше нервозна грозница, најгоре врсте.

Кад се окуписмо, у доба ручка, за дивно чудо као да се не сећаху шта је било са мном. Ја узех под руку гојазну мистрес Фан Плок де Сендвич, да је одведем у трпезарију. Теча вођаше Тили. У томе нађе на мене наступ, уздрхтах, ноге ми се заплетоше у чипке с млечачким перлама, што рубљаху хаљину дебеле мистрес, те обое падосмо, — ја испод ње. Поништо нам помогоше да устанемо, поред свију молова, мистрес никако да се смири, него остави ручак, седе на кола и врати се у Сендвич. Кад она оде, капетан Стандфест погледа ме тако, као

да ме жељаше попети на мацке и одаламити педесет батина, као што је чинио на лађи с непокорним мрнарима. Једва изговори:

— Ето ти, оде и бисерна гривна моје сироте Тили, — јер, нема сумње, да је то хтела поклонити, ја сам видео кутицу у колима! Е, не, сад, збогом гривна! Одиста стара тврдица неће више ни помислити на то!

За време ручка наступи ојачање, те најпре просух неколико ложица чорбе по белом застрирачу. Јтеш, пролих чашу мадере на загасито плаву хаљину Марије Сенти. Јтем: сребрном виљушком у мало што не истерах око поручику Лему, официру 54-тога пука, који се налазио у доврској тврђини. Јтем: у лудом предузећу да исечем ћурана, ја оборих ту божићну печенницу украшену венцем зелени, на поштовања достојни пришњак мога тече Бозера.

Опет се мир поврати, те кад се донеше посластице, опет наста опћи разговор и весеље, у коме ја нисам могао учествовати, него сам савлађивао дрхтавицу. Неко ми наздрави. Ја устанем, да захвалим и ударим лактом баш под лево око онога који ми је напио, па, тражећи да се вратим у равнотежу, излијем пуну чашу бордо вина на везену кошуљу поручикову. У очајању, ухватим се за чаршав, али длани клизнуше по углачаној махагонској дасци те оборих све — посуђе, чаше, оканице, посластице. И сваки доби свој део. Поручику допадоше сре-

брна клештанца, (којима се ораси разбијају) у врх носа, а течина глава овенча се класичким начином лепницима и грожђем...

Сутра дан мени се учини да бледо децембарско сунце сија само над рушевинама свега светскога реда. Колико ми је могуће скупити успомене из оног црног лоба, чини ми се да ми ипак беху опроштена сва недела, али не зато што је ко веровао да сам збиља болестан, него с тога што се то понашање могло опростити „једном у години“.

Отидох је течом у Снагатести вилу, где затекосмо с капетаном неке судске људе. Пред њима беше читава изложба кутијца, пантљичица, плава печатна воска, министарске хартије и пергамента. Седајући, теча Бозер узе свој потписовања достојан израз већма него икад. И ја седох. Нисам разумео шта говоре, а и говорили су лагано. Најзад, поднесоше ми неку хартију да потпишем. Дотле сам гледао и један велики, чисти лист, што се обрташе у ковитлац на сред зеленога застое, а тад ми се учини да, на хартији коју ми поднесоше, кукаста слова беже у бесној трци. Скуших сву снагу да савладам дрхтање, угризох се за усну, ослоних се јако на леви длан, укочањих врат да ми глава не дришће, задржах дихање, згрчих ножне прсте у ципелама и — покушах да се потпишем. Али ужасно гушчије перо заигра у руци, па клизну на лево, на десно, па забоде оба врха у хартију. Маших се за мастионик, да га при-

вучем, али он се изврну, те се зацрнише кромаче не само по свима важним исправама, него и по освећеном пршијаку тече Бозера...

— Доста је већ! Издера се капетан Стандфест, шчепавши ме за гушу и гурајући ме. Напоље неваљалче! Излазите из моје куће!

Отивши се из капетанових шака, ја пођох у дворницу, где сам знао да је Тили с другарцима.

— Тили, моја обожбвана Тили! викнух плачним гласом.

— Господине, — дочека ме девојка хладно, није потреба, господине, да објашњујете шта је с вама. Видим, колико је доста, а и чула сам колико је доста. Алфреде Старлинже, знајте да бих се радије назвала женом последњег простака, који зарађује свој хлеб у зноју свога лица, него ли жена једнога пијанице и развратника! Одлазите, господине, и стидите се, ако вам је преостало још које човечије осећање. Одселе, ја вас више не познајем. Робе својих страсти, збогом за свагда!

Тили побегне из дворнице и ја чух како зајеца у својој собици.

Дакле, не само што ме је тетак иза својега страховитог пршијака искључио наследство, него ме капетан и Тили истераше испред својих очију за свагда!

За свагда!

Одвукох се до станице и уђох у воз, који полажаше у Лондон.

Ни о чем нисам могао мислити.

У сумрак тога страшнога дана ја лутах по Сохо-скверу, где су ме, случајно, ноге нанеле.

У томе крају има једно прљаво мало двориште и у њему зграда. Здање се зове, мислим Бетменс билдинг. Цвококући зубма, ја се уставих на ћошку. У тај мах мину неки центалмен који за седам осмина изгледаше војени човек, а за једну осмину грађанин. Беше то старчић седе косе и золуфа, нажуте коже, али кочопе-ран и добро сразмерен. Одмах сам познао да не припада коњици, јер немаше бркова. По његовој униформи пак није се могло познати којега је „рода оружја“. Његов некада плави шињел, беше толико излињао, да немаше готово никакве боје. На грудима му вишаше сребрна медаља, обешена о отрцану пантљику. Око качкете било је више разнобојних гајтана, који састављају кићанку. На рукавима имао је више низова ширита. На црвеној јаци беше извежен лав, а на раменима бејаше пар по-злађених еполета, који личају на два низа зуби у излогу каквог зубног лекара. Најзад, под пазухом ношао бамбуску палицу.

Хотијући да га мимонићем, ја посрнем на њега.

Чича ме задржи и запита весело:

— Та како је, како, пријатељу?

— Јадније се ве може; одговорих.

— То је којешта, мој јувачки друже, вели чича тапшући ме по рамену. Хајде да попије-

мо чашу пива, или ракије, за срећна празника. Хајде, хајд, узећемо мало и мезе, Ви сте скитница. Ништа зато, и ја сам такав. Ма, Бога ти, збиља, ви канда... а нема сумње, ви сте Сифов брат. Еј, еј, ви сте Сифов брат, потврди он узевши ме под руку и вукући ме у мрачну, прљаву крчмицу.

На преворницама вишаху два уоквирена цимера. На једноме беше насликан официр, претоварен сребрним ширитом, а на другом тобација с високом капом, — обе слике измрљане. Више врата беше оглас, из кога летимице разабрах, да „Веома Поштовано Друштво Источне Идије“ тражи жустре младиће добровољце за пешадију, коњицу и топништво. Ко жели, нека се обрати нареднику I-ве класе Шитнеу, који се, у свако доба, може наћи у писарници Хајленд Ладе, или у згради Бетменс Билдингс.

Чича ме угура у крчму и устави код тезге иштући бокал пива и мезе.

— Дакле тако, ви сте брат Сифов?

— Не-не-не, почех ја.

— Ама, ви личите један на другога као два ока у једној глави! У осталом све једно! Сиф је сад срећан човек. Он је изашао из наше службе, па је ступио у војску краља од Оидина. И, шта мислите пријатељу, Сиф је данас маршал у ондијској војсци! Јес, Бога ми, прави правцати маршал. Ја вам то кажем! Ја сам га више пута виђао како седи на белу

слону, с дворожним шеширом и перјаницом, с бисерним еполетама, у пратњи двадесет прнаца, — једни терају мухе око њега, а други отварају флаше содне воде, јер се Сиф навикао да меша ту воду с најбољом ракијом. А Сифа не би никад постигла та срећа, да се није, случајно, са мном срео, сасвим случајно, когод ви сада, у овој истој крчми...

Сувинције је да вам понављам даље причање и разговор наредника Шитнеја, довољно је да вам кажем, да сам, после једнога часа, примио од њега *фатални шилини.*^{*)}

Није се, ваљда, никад у Енглеској десило, да имућан младић, који није извршио никакав преступ, ступи као добровољац у индиску војску, али ја сам био очајан.

Кад ме одведоше пред судију, да се утврди моје порекло и поданство, као неким чудом, остави ме грозница. После, кад ме је лекар прегледао, ја стајах право укрућен, као сливен. Довољно би било да сам рекао неколико речи, па да ме пусте, (јер, најзад, лако би се уверили о истинитости мого положаја), али помисао како су моји, па и Тили, тумачили моју болест, учини да се слепо предам своме злом удесу.

Тек што бејах с осталим младим војничима стигао у Брентвуд, где беше војени депо В. П. Друштва Источне Индије, наступи моје

^{*)} Капара добровољцу, који се уплачује у војску скужбу. Ко је, пред сведоцима, примио тај новац од наредника, тај се више не може одрећи.

грознице повратише се двоструком снагом. Понито бејах рекао да имам особиту наклоност музини, уврстише ме међу музиканте пук; али не само што ми у наступима не беше могуће држати инструменат, него, у првој прилици, учиних да и мојим најближим друговима њихови поиспадају из руку. Услед тога ставише ме у чету најнеотесанијих војника, те су ме наредници, свакога тренутка, ударали, јер нисам кајдар био да научим ни прва вејкбања, (тако звијни гушчији корак), при коме сам држао *tempo* на свој начин). Лекари никако да признаду да сам болестан, а најстарији наредник још написа извештај старешинама, у коме јави да сам ја лажа и ленивац. Моји другови не само што ме не жаљаху, но ме презираху, и дадоше ми надимак „дрхтало“. А што је најчудноватије, у мојом врелој и збуњеној глави ни једном се не појави мисао да се откупим, и ако сам у свако доба могао набавити новца.

Не разумем како су могли послати у Индију војника као што бејах ја, тек ја отпутовах тамо са седам или осам стотина другова. Моја војена каријера на Истоку сврши се баш славно. Чим стигосмо у Бомбај, јевропски пук, којему ја припадах, отиде на север, ка Сителцу, где бејаше у јеку рат са Сиксима. У томе рату тако славном за нашу отаџбину ја сам заиста имао мало удела. Презреј као слаботиња, бих стављен међу чуваре пртњага. Једне ноћи, после веома дугог марша, у коме сам нај-

више дрхтао, урођеници лопови нападоше наше чуварско одељење с једином намером да нас опљачкају. Ништа не би било лакше до растерати те донуже. Као дете и као младић ја сам увек био даста храбар. Верујте ни у тој прилици ја не бих дао маха ногама, да ме моја несрећна болест не обузе, те испустив пушку, као и финеклију, саме ме ноге одиеше неколико миља преко једне пусте равнице. Моји другови говораху да ће ме власт стрељати, или најмање ишибати, чим стигнемо у пук, али, срећом, те казне не постајаху у војсци В. П. 'Друштва Источне Индије. Вргоше ме у једну гадију тамницу, коју су звали „кућа за поправљање,” где су ме једино хранили чорбом од линица. Најзад, отправише ме у Бомбај да ми суди ратни савет. Пресуда је гласила да будем јавно истеран из свога пуча, као кукавица. Да, ја, син једнога центалмена, власник једне између понајлепших имовина, ја доживех срамоту да ми отпарају јаку с униформе и уз свирку рог-марша да ме бешасно истерају из војске В. П. Друштва Источне Индије.

Не бих вам умео испричати како сам до про до Енглеске, јесам ли имао кабину на лађи, јесам ли је платио или несам, и уопште јесам ли платио подвоз, или сам га одрадио као мриар. Чега се добро сећам, то је, да се лађа разбила близу гребена Добре Наде. Срећом, не бејаше ни најмање опасности, јер лађа имаше

мноштво чамаца. Кад су мрнари чамце спуштали, ја сам тако дрхтао, да су ме путници и мрнари с презрењем и немилостиво одгуривали, свакога пута, кад сам се примишао да се укрцам. Најзад ме у једноме чамцу одвукоче самца

Пут од Добре Наде до Плимеса наставих већом лађом, која се, због узбурканог мора, веома љуљаше. И једва већ стигох у Енглеску.

Чим се одморих, отпраћах мноштво писама сродницима, пријатељима, а особито дирљиво Матилди и течи. Дуго сам чекао одговоре, али једини што примих, беше од течина пословође, који ми писаше да се све моје шкработине налазе у рукама особа, којима сам их упутио, али да нико не води рачуна о њима. До душе, вратиш ми моју имовину до последње паре, али се уверих да сам је добар део упропастио коцкањем. Збиља, нисам вам ни напоменуо да ме у то време беше обузела страст за коцкањем. Волео сам све игре, а највише билијар. А како сам играо билијара? Никад не ударих кејом, а да не бушнем и свога супарника, или маргера, или кога гледаоца, или да не разбијем огледало, или, у најмању руку, да не отправим куглу кроз прозор. И тако, можете замислити, шта ме је стао билијар.

Једнога дана уђем код некога јувелира у Реген-стриту, да купим кључић за часовник. Тада сам носио прости сребрни часовник, јер бејах изгубио златни, не знаам како, одиста у

грозници. Беше хладно и ја имаћах зимњи капут, широких рукава. Докле јувелир тражаше кључић, најђе мој ћаволски наступ, те стадох поигравати како одавно нисам. Ја се наслоних на тезгу, да не паднем, али, на мој велики ужас, претури се излошчић с бисером, те се зриевље просу по поду, а неколико их, (о јада!) упаде у рукаве, у шпагове, па чак и у чизме. Не размишљајући, ја нагох да бежим, али ме ухватише пред вратима и одвукоше у полицију.

Из полиције одведоше ме пред судију, који, пошто ме часком саслуша, нареди да ме одведу у тамницу. Ту сам дуго чамао, докле време не донесе да ме изведу пред поротни суд, где ми је суђено било ради покушаја крађе, у вредности од хиљаду и пег стотина фунти стерлинга. Све је сведочило против мене. Мој адвокат не нађе умесније одбране до објашњујући мој тобожњи покушај као појаву клептоманије, али мој теча Бозер, који нарочито дође из Довра, толико ме терећаше разним оптужбама, да су судије на чисто биле с мојим карактером. И тако, ја, прав, али најнесрећнији младић на земљи, бејах осуђен на седам година робије. Живо се сећам грознога призора. Дршћући у оптуженичкој клупи, ја гледах судије, поротнике, тужиоца, течу и публику на галерији, и на свачијем лицу читах задовољство што је неваљаља постигла заслужена казна. Глава да ми прсне, мозак ми

узаврео. У томе се пробудих и видех да не-згодно лежим у вагону првог места железнице која путоваше к Довру. Све је у вагону од-скакивало. Гас се мућкаше у лампама, моји се сапутници клањаху, у мрежама више нас, кишобрани и штапови ударају један о други. Воз је јурио свом брзином, те мој грозни сан беше поседица неизгодног лежања, а још више необичног труткања. Седајући протрљах очи и осетих се неисказано олакшан, али сам се морао чврсто ухватити рукама за наслон, тако се вагон тресао. Мислећи о својим страшним сновима, зауставих се на ономе призору кад су ме као добровољца извели пред судију, па онда пред лекара, дакле на једине моменте кад нисам дрхтао, и досетих се, да је то баш онда било кад се воз неколико минута уставио у Тембриџ Уелсу. Хвала, дакле, нека је Богу, кад то само беше сан.

Воз успори и до мало кондуктер отвори врата вичући: До...вр!

— Ово је било да човек полуђи, рече једна стара гоopoђа, која сећаше према мени.

— Заиста, госпођо, труткање је било не-обично за време целога пута. Ја сам више но једном помислио да ће кола искочити. Мора да није све у реду. ...Добар вече, господине, обра-ти се мени кондуктер, који ме познаваше. Че-ститам бадњи дан и Божић. Без сумње, вама ће требати фијакер, да вас одвезе у Снагатести вилу. Еј, момче, дозва он кочијаша.

Кола одмах дођоше и ја одјурих стану мога тече. Ја издашио платих кочијаша али овога пута новац се не просу из моје руке. Џак ме заиста дочека на вратима, али сасвим учтиво понудивши ме да попијем што топло пре него уђем у дворницу, где ме, вели, очекује друштво. Ја захвалих Џаку на пажњи. али журно уђем у дворницу, где ме моја Тили дочека с расширеним рукама, а теча Бозер с раскопчаним пршињаком. Одмах се започе снапдрагон партија, у којој и ја учествовах, чувајући да се не опечем сувише. Сутрадан ручасмо сви заједно у најлепшем расположењу. Ја сам вешто исекао ћурана. Прекосутрадан, кад сам потписивао исправе, пословођа мога тече похвали правилност и лепоту муга рукописа. А 27-ог децембра 1846. године, ја се венчах са својом обожаваном Тили и кад бејах у највећем заносу, онда се баш понова пробудих у соби с прегратком ове ојађеле сеновите куће.

Јер обожавана Тили, теча Бозер, капетан Стандфест, капетаница, лепа Марија Сенти, мистрес фан Плук, поручик, Џак... све еу то сенке.

Само ја и дух грознице, који се настанио у соби с прегратком, ми смо јава.

the great majority of the population. In 1941, the Japanese were 45% of the total population of the state. In 1950, they were 44%. In 1960, they were 43%. In 1970, they were 41%. In 1980, they were 39%. In 1990, they were 38%. In 2000, they were 37%. In 2010, they were 35%. In 2020, they were 34%.
The Japanese population in California has been declining since 1941. The reasons for this decline are not fully understood, but it is likely due to a combination of factors, including:
1. Migration: Many Japanese people left California for other states, such as Hawaii, Oregon, and Washington, during and after World War II.
2. Aging: The Japanese population in California is aging rapidly, and there is a higher proportion of elderly people than younger ones.
3. Death: The death rate for Japanese people in California is higher than the birth rate.
4. Immigration: While there has been some immigration from Japan to California, it has not been enough to offset the other factors.
5. Cultural assimilation: Many Japanese people in California have assimilated into American culture, which has led to a decrease in the number of people who identify as Japanese.
Overall, the Japanese population in California is projected to continue to decline in the future.

ДУХ СОБЕ С ОРМАНИМА

— Хола, мистер Бивере, ваш је ред! Тим мрнарским позивом изазвах ја поштованог поморског капетана, који с места изађе из свога замишљеног „ранча“, готов да изврши своју дужност,

— Попито је мој „кварат“,*) ево ме, рече г. Бивер.

Његов пријатељ, Џак Гвернер, погледа најпре мене, па обрати поглед пун дивљења на њега, као да му очима напред честиташе успех. Узгред да кажем, Џак Гвернер, ваљда због мрнарске расејаности, којој је био подложен, често обухваташе струк моје сестре. А, може бити, то беше просто његова стара мрнарска навика, да се увек придржава за нешто.

Г. Бивер поче:

„Моје причање неће бити дugo. Ви ћете дозволити да почнем синоћним вечером, управо оним тренутком кад се разиђосмо. Сви ви, чланови овог поштоваког друштва, синоћ, полазећи у своје собе, лепо запалисте свак своју свећу. То није иштица чудно, рећи ћете, то ми сваког вечера чинимо. Јест, али ја се чудим

*.) Четврт часа, што га поморски часник мора провести из мостики („понту“) кад дође његов ред да стражари.

како нико од вас није приметио да ја свакога вечера лежем без снеће; сем тога, што не знаете, то је, да ја не ноћивам у одређеној ми соби, него легнем у мраку, где ми се намане, у овој сеновитој кући.

Већ видим да вам је чудан овај почетак моје историје. Али је такође веома чудновато, а, у исто време, сасвим истинито, да ми сами поглед на запаљепу свећу у руци некога од вас проузрокује ружне снове. То је факт, госпође и господо, а ви се можете смејати колико вам је воља. Факт је такође, да дух који ми се јавља већ од више година, и који ми се јавио и прошле ноћи у овој сеновитој кући, да ми се увек приказује у облику свеће са светњаком. А бојим се да ћу га у томе облику видјати све док и сам не постанем дух.

Ето, што ми се често привиђа. Лепше би било да ми се место тога приказује, рецимо, каква лепа женска, или рудник злата, подрум пун добра вина, или нешто налик. Али, оно што јест, ја не могу изменити а вама ћу бити искрено захвалан, ако ми не замерите због невештине у причању, или чега другог.

Ја нисам учио више науке, али смем тврдити, да сваки човек, који је мучен ма каквим привиђењем, плаши се свега онога, што га на привиђење подсећа; с тога, госпође и господе, већ је протекла половина мого века од кад ја мрзим свеће и светњаке, а и у овоме тренутку то осећање у мени превлађује.

Није лепо што то признајем, пре него што изнесем потанкости, али надам се, да, попито чујете моју историју, не ћете мислiti e сам страшљивац, те ћете, бар у томе видети смелости, што отворено признајем ствари које ми мало служе на част.

Чујте, дакле, потанкости, које ћу вам испричати најјасније што умем.

Ја сам нејак ступио у мрнарску службу, — од прилике био сам толико одрастао, колик је сад мој штап. Значи ипак да сам добро употребио своје време, кад у двадесет петој години постадох поткашетан. Молим вас да ми не замерате ако не будем тачан у нечему, — јер ме памћење не служи најбоље што се тиче датума, имена, бројева, места и ствари томе сличних, — али за догађаје које сам науман да вам изнесем, ја вам јамчим да ће бити потпуни, јер су они дубоко упечаћени у мојој памети. И овога тренутка они су ми тако јасни, као и онда кад су се збили, и ако пре тога и после тога, многи догађаји ми-нуше, не остављајући трага у мојој свести.

Године 1818., или 1819., у овоме делу света владаше мир, али у ономе делу, преко Океана, на старом бајном земљишту, на шпанском континенту, (како га ми поморци зовемо), вођаше се жесток рат. Већ неколико година пре, јужна Америка беше устала против својих старих господара Шпањаца. Много се крви беше пролило с обе стране, али, најзад, устаници надјаочаше, јер су имали за вођу

чуvenog генерала Боливара. Доста Енглеза и Ираца, имајући наклоности ка ратовању, а немајући другог посла, придружише се ген. Боливару. Више наших трговаца, под изговором да снабдевају устанике, отпраљаху своју трговину преко Океана. Разуме се да је било много опасности у таким предузећима, али кад би једно успело, оно накнађиваше два неуспеха. У осталом, то је трговинско начело, које се свуда срета, — бар докле сам ја допро.

Међу Енглезима, који учествоваху у тој војни био је и ваш понизни слуга, који вам ово прича, али његов удео беше мали. У оно време, ја сам био поткапетаи на једној лађи, која припадаше некој трговачкој кући лондонској; та је кућа највише трговала с најудаљенијим и најмане познатим крајевима света. Поменуте године, та трговачка кућа натоварила ја барутом за устанике. Кад разапнемо једра нико није знао куд пловимо, сем капетана који канда је мало марио. Не бих вам умео казати колико је буради барута било на лађи, знам само да другога товара не беше. Лађа је носила име: „Добра Намера“. Чудно име, рећи ћете: за лађу која је ношаће барут устаницима. И нама је та супротност давала предмета за смех. То напомињем не би ли се и ви насмејали, али видим, госпође и господо, да сам промашио циљ.

Добра Намера беше ева трула и расклимана, — најгора лађа на којој сам никад пло-

вио. Захватала је око двеста четрдесет тона, а било је на њој осам мрнара, премда би их требало још толико, па да се могло маневрирати како ваља. Како пак једнако бесмо у двострукој опасности, или да ћемо потонути или пренутити, да нам се то накнади, били смо обилато плаћени. Али, с друге стране, бејасмо нездовољни због стеге, која нам се беше на-метнула: пушити се само могло у извесно време и уз стотину предохрана; са запаљеним фењерима није се такође смело служити као иначе.

И, као што обично бива, да онај који сам нешто препоручује збором не потврђује твором, капетан се не држаше правилника, који је створио. Капетан са запаљеном свећом силажаше под кров, кад би ишао да прегледа товар, или кад би ушао у своју кабину, да проучава карте. Свећа капетанова беше најпростије врсте, углављена у неки стари, гадни светњак, са кога на местима, беше отпала боја, те се видела тенећка. Било би приличније да се наш старешина служио лампом, или фењером, али као да он много држаше на свој светњак. И то је онај стари светњак, госпође и господо, што ми од онда никако не избија из памети. То је, заиста, смешно, и право има мис Билинда што се сад смеје.

Ми смо пловили ка западно-индијским острвима, а кад њих угледасмо, скренујмо са свим на југ. Тако је трајало докле стражар са катарке не јави да смо близу копна. То

беше обала јужне Америке. Дотле смо срећно путовали. Не бејасмо изгубили ни парче копна, а мрнари не бејаху сустали радећи око пимркова, као што сам ја слутио. Ретко је кад дотле *Добра Намера* имала тако погодно време.

Капетан сађе у своју кабину, да проучи карте и да прочита примљене наредбе, па се врати и нареди крманашу да скреће на исток.

Заборавио сам с које тачке земљ. ширине и дужине скренујсмо, али чега се добро опомињем, то је, да беше ноћ кад стигосмо на додглед обале. Често смо мерили дубину и видесмо да до два има ист до шест сежања. Ја сам оштро мотрио на правац пловидбе, јер нико од нас не беше вешт струјама у томе крају. Чудило нас је што капетан не нареди да се спусти котва. Најзад, ја га запитах, а он одговори да би пре морао истаћи фефер на средњој* котарци, али да очекује неки знак с обале. Сви упресмо погледе ка копну, али никаква знака не беше. Море је било тихо, звезде су сијале, а ветрић на махове дуваше с обале. Тако чамасмо, мислим, два три часа, држећи се већма запада. У неко доба, местоочекиваног знака, угледасмо чамац који се отисну од обале и упути к нама.

Кад се чамац приближи, видесмо да су у њему само два веслара.

На наше: „ко сте“? неко одговори: „пријатељи“ и зовну капетана по имену.

Пустисмо их на кров. Један беше Ирац, а други урођеник, кафене боје, који једва на-

туцаше енглески. Ирац предаде неко писамце капетану. Капетан, пошто га прочита, даде га мени. Неке устаничке вође јављаху нам, да се нишошто не примичемо тој обали, јер је место непоуздано; ту су, дан пре, похватали неке непријатељске (тј. прећашње владе) шпијоне, и стрељали их; него да отпловимо другој страни а тога ради шаљу нам свога крманоша.

Ирац се врати, а ми, без имало колебања, предадосмо управу крме крманошу урођенику. Он окрете ка ширини, где осталосмо до сутра дан до подне. Тек после подне изменисмо првац и око поноћи стигосмо ка намереној обали.

Мулат беше ситан, окопшт човек, одвратна лица и понашања, који, после сваке речи, исловаше енглески, ужасним изговором. Он је тако дреко и чакосно поступао с мрнарима, да би га они, можда, и уморе бацили, да не беше капетана и мене. Пошто су га вође одабрале, ми смо га морали трпити, а, сем тога, без њега не бисмо знали правога пута.

Али, поред све моје добре воље, ја се први с њим дохватих. Он је хтео да сађе под кров са запаљеном луцином, што му ја забраних, Дрски мулат ипак хтеде да уђе, а ја га одгурнух. Није ми била намера да се а чим својом снагом, ипак мулат паде, па онда живо уста и замахну ножем. Ја му га, такође, хитро истргох из руке и бацах у море, а неваљалцу опалих шамар. Мулат ме крвнички погледа и од-

маче се, Наравно, у оном тренутку, мало ми беше до његова погледа, али сам га се после дуго сећао.

Ми се примакосмо обали између 11 час. и поноћи, баш кад ветар утоли, те спустисмо котву. Беше помрчина као тесто, и око нас владаше гробна тишина. Капетан је стајао на мостили с двојицом најбољих мрнара: остали бејаху где који, а мулат лежаше на узвишици до крме, савијен као змија. Пошто мој ред стражарења беше тек у зору, ја сам могао саћи у кабину, да се људски одмирим, али ми се све нешто слутило, те се наслоним на крову, не би ли мало заспао, а, у исто време, да будем на опрези.

Последње чега се сећам беше, да ми капетан пришајта, како ни он није задовољан, те иде у кабину, да понова проучи наредбе. То је последња ствар које се опомињем, пре него што ме споро, тешко и правилно кретање старе лађе, која се примицаше обали, не успава.

Разбуди ме неки тутањ на крми, и у трен неко ми запуши уста, а више њих везаше ме. Laђа беше у рукама Шпаньолаца, којих је било мноштво. Лепо зачух како једно тело паде у море, за тим, друго, па треће, тако њих шест. Видех капетана где се промоли истпод капоте са степеница, а у који мах се промоли, у онај мах разбојници га изрешеташе ножевима и бацаше преко бочине. Сви, дакле, осим мене беху

поубијани. Нисам се могао домислити зашто ме-
не јединога штеде, докле се нада ме не наклони
онај гадни мулат, с фењером у руци; он ме
гледаше нетренимице неколико тренутака, као
да се жељаше уверити јесам ли баш ја. На ње-
говом одвратном лицу беше сатански осмејак, и
он одмахну главом, као да говораше: „ти ли си
онај што ме опамари! Чекај, вратићути ја мило
за драго.“

Био сам тако чврсто везан, да се нисам
могао ни мрднути, ни речи проговорити, само
сам гледао шта раде Шпањолци. Они удешава-
ху како ће прекрцати товар с Добре Намере.
Након четврт часа зачух шум весала. То су о-
диста превозили први део барута. Видех и ка-
тарке њихове лађе, која беше близу. Сви, осим
музата, живо работаху. Он је често долазио да
ме посматра са својим сатанским изразом. Ја
сам довољно стар, те ме није стид признати да
ми је тај ћаволски човек задавао велик страх

Очевиднаје ствар да крманош беше у служ-
би Шпањолца, па се некако увикао међу уста-
нике и знао њихове тајне, те на време извес-
тио своје господаре о доласку наше лађе. И тако
ми главом платисмо нашу неопрезност и лако-
верност. Све је то било јасно, али шта је ми-
слио са мном злосрећни пилот?

Кад зора засвitti, ја лежах сасвим изне-
могао. Велики део барута већ беше на њиховој
лађи, те се они спремаху да побегну пре дана.

Ја сам се био предао својој судбини и о-
чекивао најгоре што се замислити може.

Части ми моје, и сама ме језа обузима, сећајући се шта сам очекивао!

Сви Шпањолци отидоније, сем мулати и још двојице. Они ме снесони у најдубљи део лађе, па, положивши ме, учврстише везе, тако да ћу се једва моћи окренути с бока на бок. Помоћници отидоније. Обојица бејаху тренутни пијани, само мулат беше потпуно трезан. И он пође за њима.

Оставши сам у помрчини, срце ми се трза-ло у грудима. После неколико минута, крманоши се врати, посеби у једној руци читаву запаљену свећу, а у другој сврдао и припаду, каква се употребљава при минама. Познадох капетанов светњак. Он га положи испод бока лађина, од прилике лакат далеко од мого лица. Кад ми се очи навикоше на слабу светлост, ја видех око себе десетак бурали барута. Одмах сам погодио његову паклену намеру, те ме обузе дрхтање и свега ме проби хладан зној. Мулат се прима-че бурету, које беше према свећи, па поче вртети сврдлом. Кад барут прокуља кроз рупу, он дочека дланом, те брзо запуши рупу крајем оне припадле, а њу посу барутом, па други крај обави око средине свеће. За тим пажљиво пре-гледа везе на мени, па се нагну и прошантат: „Ето, чекај докле не одлетиш у ваздух заједно с лађом!“

И он истрча на кров. Зачух како затвара улазак. Но дну врата оста мала раселина, кроз коју допираху сунчани зраци. Још се чуо шум весала, па онда се све утиша.

Ја управих поглед на свећу. Она је цела од прилике, могла трајати шест до седам часова, а до припадле једва око два.

Лежах, dakle, везан, непомичан, запушених уста, да мерим трајање свога живота по трајању једнога дела свеће! Сам, на мору, намењен ужасној смрти, очекујући побни тренутак, који се нагло примишао, а да не могу ни јаукинути, а камо ли звати у помоћ! Занета, и данас се чудим, како нисам умро од ужаса пре него што је протекло и пола часа.

Не бих вам умео казати колико сам времена био при чистој свести, пошто се одмаче последњи чамац, који је однео мога крвника. Донекле могу се сетити свега шта сам мислио, или после неке границе, све се збрка у моме мозгу!

Кад ме зликовци оставише, ја почех да радим оно што би и сваки други на моме месту, т. ј. почех мрлати собом, не бих ли ослободио руке, али сав успех тога беше да се исекох конопима. Још мањег изгледа беше да ослободим ноге. У томе напрезању мало што се не угуших, те ми не оста друго до да се смишим, докле ми се дах не поврати. Моје успламтеле очи озадаше упрте на свећу. На један мах, сетих се, да бих могао покушати да угасим свећу, дувајући кроз нос, пошто (нисте заборавили) ми уста бејаху запушена. Али свећа беше сувише високо, а да бих то могао учинити. Ипак дувах, докле

се не уверих да и то беше само празно на-
дање. И олет се смирих, једнако гледајући у
свећу, а чинило ми се, да и она мене гледа.

Ја осећах како поступно губим свест. Пла-
мен расташе, а растојање између припале и њега.
(дужина мојега живота!) постајаше мање и мање.
Кроз бунило ипак прорачунах да ћу живети
још час и по. Само час и по! Бејаше ли при-
лика да би, за то време, каква лађа могла сти-
ћи у помоћ? Је ли најближа обала у рукама
наших савезника или непријатеља? Могах ли
се темити да ће становници отправити какву
извидницу, из простог разлога што се страна
лађа налази у њиховим водама? А, најпосле,
што је најпретежније, хоће ли та извидница
стићи на време да ме спасе.

Сунце још не бејаше одекочило, као што
сам се могао уверити гледајући на пукотину.
У близини одиста не беше никаква села, јер
се не сећах да смо овазилим такве светlostи.
Такође не бејаше ни мало ветра, а да би мо-
гао нанести неку страну лађу. Да ми преостаја-
ше бар шест часова живота, онда бих се мо-
гао надати е ће ипак случај помоћи, али за час
и по не може ни случај. Шта кажем, час и по,
кад је већ протекла једна четврт! Зар у то
рано доба, на томе пустоме месту, у тој гроб-
ној тишини, да стигне помоћ?

У тренутку кад то помислих, скупих сву
снагу да раскинем конопе, и опет се јаче из-
рањавих.

Почнем ослушкивати. Никакав звук не до-
пре ми до ушију, сем што се риба праћкала
по тихој површини и што су крикала оста-
рела ребра *Добре Намере*, која се истиха нин-
хаше на води.

Пламен свеђе беше приметно већи; стењ
беше поцрнио, те узео облик печурке. Нема сум-
ње, пашће варница, барут ће планути и све
ће отићи у прсак, пре времена. Дакле, прилика
је да ћу живети још само десет минута! Та
помисао доведе ме до лудила. Наметаху ми се
разне мисли, једна приња од друге. Јели тешка
така смрт? Не може бити, попито је и сувише
прека. Али тек каква је? Осетићеш силну лом-
њаву, — или, не, не ћеш осетити ништа, твоје
ће се тело, у једно магновење, распуштити у
хиљаде делића!..

Те, и мноптво таких мисли лећаћу ми кроз
мозак, а ни једна се не заустави. Најзад, ја
почех бунцати.

Кад се повратих на своје мисли, или кад
се оне повратиш, пламен бејаше страшно ве-
лики, из њега кулаше дим. Језичац стења, сав
црвен, нагнуо се беше. Сад ће панути. Очаја-
ње и ужас скренуше моје мисли на прави пут,
на једини што ми преостајаше — почех се мо-
лити Богу, немо, али из дубине душе. Али на
ономе злосретном пламену као да сагоре и моја
молитва. Рвао сам се сам собом, да свратим
поглед с пламена на другу, утешнију светлост,
што допираше кроз пукотину. То покушах је-

дном, другом, па се и тога отканих. Покушах да затворим очи и то ми пође за руком. „Боже, сачувай ми мајку и сестру Лизу, а мени оправди грехове“. Толико сам могао изрећи затворених очију, па се опет отворише. Тада ми се учини да се пламен ковитла, и да захвата све шире кругове. Опет се онесвестих.

Кад понова дођох себи, учини ми се да влада већа тишина, да се ни лађа не љуља, да су неосетљиве капље хладнога зноја по моме лицу, да ми је глава без мисли да је срце престало куцати, — да је свега нестало сем првенацкога пламена и његове црнкасте ертичице. Пламен се наду, устрепта, пови се на једну страну и варница паде, али се укружи светњака одмах угаси.

И ја се почех смејати. Да, ја се смејах што се варница одмах угасила, ја бих се био смејао грохотом да су ми уста била слободна, а тако, од напрезања, груди ми се уздрхаше, те ми крв појури у главу и умал се не угуших не могавши повратити дихање. И ја бејах још толико свестан да разумем је тај наступ смеха у оном ужасном положају почетак лудила. И имао сам још толико присебности да зауставим свој разум, пре него што побегне, као што бежи бесан коњ кад отргне узду.

Пожелех још једаред да се окрепим двевишим виделом, те покушах да окренем поглед, али узалуд. Пламен плењаше моје очи таком силином, да ми се требало борити. Борба коју

сам издржао да одвојим очи од свеће и да их управим пукотини, сасвим ме изнури без успеха. Ја их нисам могао ни одвојити, ни заклопити.

Пламен понова почне расти. Дужина између њега и припаде беше се свела на један палац. Колико ми, дакле, времена још остаје? Ваљда три четврти часа? Или по часа? Или двадесет минута? Палац свеће не може трајати више од двадесет минута. Помисао да душа и тело једнога човека не могу бити у заједници више него колико устраје палац свеће, зар то није чудно! То запста заслужује да испричам матери кад се вратим кући, никакав догађај из мојих путовања исеће је већма зачудити. И опет се почех смејати у соби, — дрхтао сам, давио се, све дотле, док пламен не сину јаче, а онда се претворио у громаду леда.

Тада ми се утворише: мати и сестра. Ја их видех као сад вас. Сестра Лиза беше весела као увек и смејаше се на мене. Смејаше се! А зашто не? Ко може осудити Лизу што мишљаше да ја лежим пијан у подруму, опколјен бурадма пива!? До мало Лиза удари у плач и стадломити руке, зовући ме у помоћ. Њезини узвици биваху све слабији, баш као оно ударање весала, кад моји крвици побеђоше. Где сад! Лиза испчезе у пламену, који иенадно букну! Не, није то пламен природни, него нека чудна светлост која излази из прстију моје матере. Ено, она плете, али без

игала, плете прстима, из којих млазе светли зраци. Њезино лице обрубљено је пламеним витицама. Она седи у својој старој насловањачи, а иза леђа јој висе руке онога гаднога мулата, а из њих се просина пушчани црах. Па онда неста матере и столице, само оста првено и сјајно лице мулатово, које се заокружи као сунце, аоко њега се створи видна атмосфера; оно се поче обртати око себе страховитом брзином, а у томе обртању постајаше све мање и мање, док се не сведе у једну тачкицу, која се најпосле загна к мени и удари ме посред чела. И онда све шицезну, — мене нестаде.

Шта се после тога десило, госпође и господо, ја не знам.

Пробудих се у доброј постељи, и видех два крупна, неотесана човека као што сам ја, који сећаху са страна мога узглавља. Чело мојих ногу стајаше неки центалмен и посматраше ме. Било је око седам часова изјутра.

Моје спавање (ако се тако може назвати) трајало је више од осам месеци.

Ја сам се налазио међу својим земљацима на острву Тринидад. Она двојица беху мрниари, добровољни болничари, а центалмен беше лекар.

Шта је све са мном било за осам месеци, није ми било могуће дознати.

Још два месеца протекоше докле се лекарь приволи да ми понешто исприча.

Добра Намера, као што сам и замишљао, на лазаше се близу једног пустог жала, те су

Шпанјолци били сигурни да могу без опаености извршити свој наум, под заштитом ноћи.

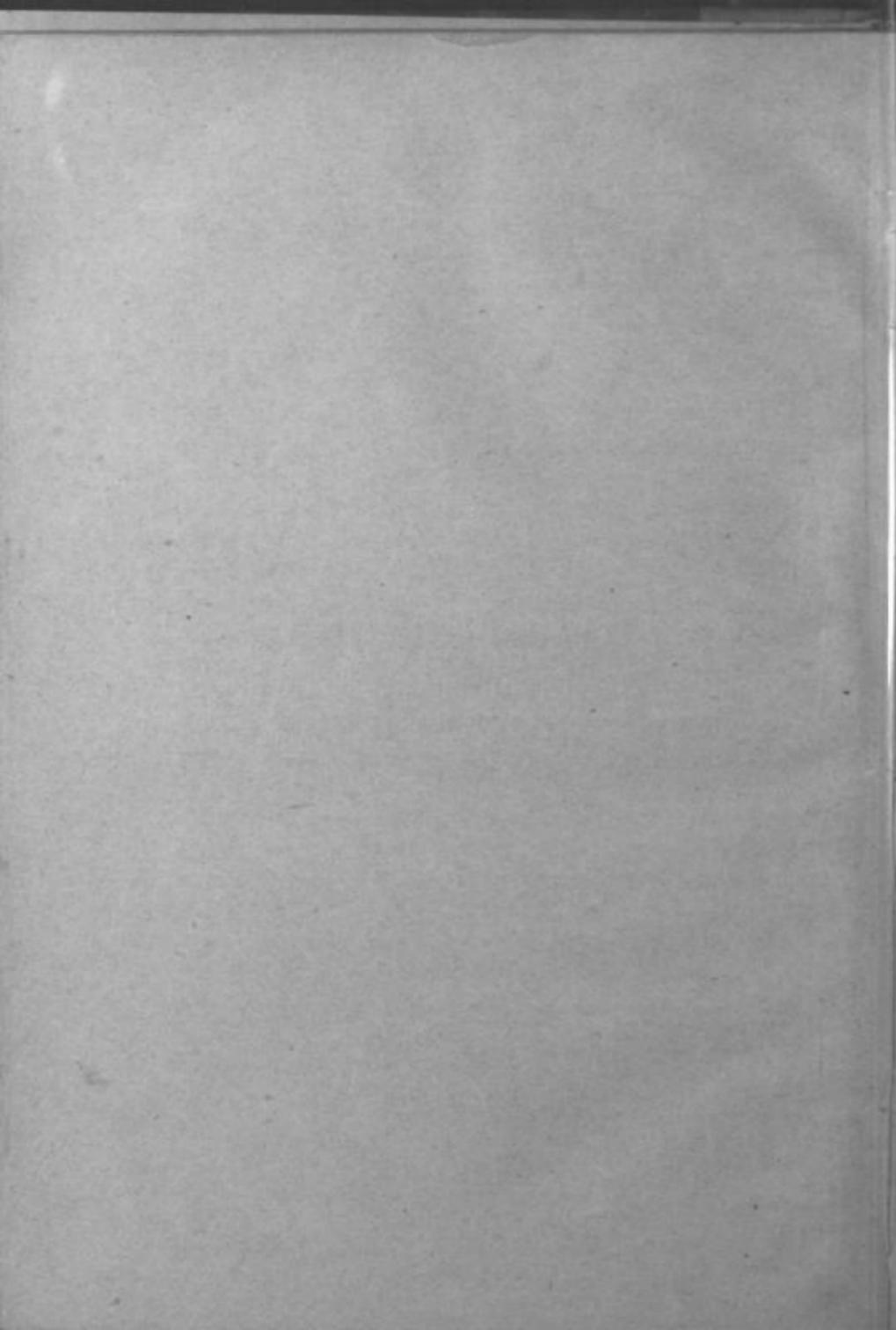
Помоћ ми не дође с обале, већ са широкога мора.. Нека америчанска лађа, око гранућа сунца, беше угледала *Добру Намеру*. Потошто је на мору била мртва тишина, капетан американац, немајући другог посла, ста се домисљати зашто ли се лађа „усидрила“ где јој није место. С тога он отправи чампем поткапетана, да извиди, па да му донесе извештај. Поткапетан и његови људи, облизењи пусти кров, угледаше пукотину под затвором. У томе тренутку пламен само што не обузе пришalu. Срећом тај поткапетан беше присебан и одрешит човек те одмах пресече пришalu, иначе отидоше и они са мном у ваздух...

Несам дознао шта је било с разбојником мулатом и његовим друштвом.

Американци искраше мене на поменуто острво, присвојише *Добру Намеру*, у име накнаде, што им ја одобрих. Они ме искраше у ономе стању у коме су ме нашли, тј. несвесна.

Као што видите, ево ме сада жива и здрава, али сад тек можете разумети зашто ми се зли дух привића у облику свеће и светњака.“

ДУХ СОБЕ ГОСПОДАРА Б.

Био је мој ред, те, након кратка ћудања,
започех:

„Кад заузех троугласту собу на тајану,
која је толико на злу гласу, пре свега, мучило
ме питање ко беше тај господар Б.? Моје по-
ставке бејаху без броја? Беше ли при криште-
њу назван: Бортул, Брне, Блаж, Бонифацијус...
Или му је презиме починало тим словом? Како
се презивао? Бактер, Блак, Браун, Бекер, Ба-
глис, Борд, Бунч? А да не беше наход, те про-
сто назван Б? да не беше какав сродник слав-
ије госпође тетке „Бјуз“, која је била у свем
сјају у доба мога детинства?

Пошто сва та питања остале су без одговора,
ја се почех мучити другима, тражећи неку та-
јанистичну везу између гласа Б. и спољашни-
сти, занимања и других особина почившег Б.
На пр. питао сам се беше ли блажено почив-
ши бео, блед, бркат, брадат, бутраст, бистар,
будаласт? Беше ли бакалин, бравар, бачвар,
берберин? — богат, богаљ, бесан? — безбо-
жан, брблјив, блутав, итд.

Еле, све речи, које се починују с б. не-
даваху ми мира. До душе у сну нисам виђао

ни господара Б. ни остала б, али чим бих се пробудио ноћу, одмах би налетали са свију страна.

Тако је трајало десет првих ноћи; ја сам некако поступно осећао да се привиђење приближује.

И прво би једном у зору, кад устадох да се обријем. На моје велико чућење, (а можете замислити на колики ужас!) ја видех некога другога у огледалу, некога, који није ни издалека на мене лично. Мени је сад педесет година, а онај којега ја почех бријати беше младић.

Ужаснут, ја се окретох. Иза мене не беше никога. Кад се понова обрнух огледалу, сретох се с истим лицем. Беше младић, који је узео бријачицу, не да се ослободи браде, него да је дражи, да расте. Обузет неисказаним узбуђењем, ја ипак не побегох из троугластог собичка, него почех ходати по њему. У томе се реших да довршим прекинутог бријање. И ја се понова уставим пред огледалом, али затворених, очију, очекујући да ми се поврати храброст. Али се опет сретох с младићем од двадесет и четири до двадесет и пет година, који ме гледаше нетренимице. Ја опет затворих очи, скупивши сву снагу воље да се приберем. Кад напово дигох очи, видех покојнога свога оца где се брије. Мало после привиде ми се дед, кога, узгред да кажем, ни сам ни познавао.

Премда веома узнемирен, ја се ипак одлучих да не говорим о томе до данас, према нашем уговору.

Истога дана у вече, ја пођох у свој собичак, спреман да се опет сукобим с каквим привићењем. И ако то очекивање беше узалудно пре спавања, оно ме не изневери мало после, око два часа после поноћи, кад се тргах из веома немирна сна, те угледах до себе на постельи костур господара Б.

Ја не знам како, али сам одмах разумео да је то његов костур.

Ја искочих из кревета, а костур потече за мном, питајући жалостиво: „Где сам ја ово? Шта ми се десило?“

На један мах, место костура, видех сенку. Млади човек, ниска раста, беше одевен по старијском начину. Особито ми привуче пажњу његов мрки гуњ, с два реда ковних путаца, што се низаху дуж рамена. Око врата је имао пошу ружичасте боје. Десном руком, измрљаном мастилом, беше притиснуо стомак. И израз његова лица, осута бубуљицама, показиваше да болује од стомака. Одмах се домислих да је то сенка некога младића, који је за живота, попио сувише лекова.

— Где сам ја ово? понови мала сенка патетичким гласом. Зашто сам се родио у време кад се много употребљавала жива као лек? И зашто су ми је много давали?

Ја му учтиво одговорих да га не могу послужити одговорима.

— А где је моја сестрица? настави дух. Где је моја анђелска женица? Где је младић, мој школски друг?

Ја га почех преклињати да се стиша и да се утеши за онима, које оплакује, и наставих да је врло могуће, е је његов школски друг пошао злим путем, као што је мноштво и мојих школских другова! Па онда се занесох и почех причати о његову пријатељу. „Верујте ми“, рекох, „он беше проста варалица. Баш последни пут састасмо се на великом ручку „код Долијанса“. Он имаћаше око врата велику, белу пошту, а у глави све саме настране мисели. О себи је мислио да боље не може бити. Напр. сам је ценио своје климање или одрицање главом као Бог зна како мудар суд. Често смо се састајали код поменутог старог Долијанса, и ваш садруг имаћаше све вишне и вишне прилике да се покаже у својој правој боји, докле, најзад, видесмо с ким имамо посла. Беше обични немирко, незадовољан свим и свачим на свету. Он је лутао по свету, проповедајући Адамову покољењу свакојаке новотарије, међу осталима и ту да енглеска банка мора ставити у циркулацију не знам колико милијуна банака од десет пени; иначе да ће пропасти.

Дух ме пажљиво саслуша, гледајући ме оштро, а пошто сврших, он ми само подругљиво рече:

— Берберине!

— Берберине? поновних зачућен. Ја нисам тога заната.

— Берберине, понови дух и настави: од селе бријаћеш увек нове муштерије, — понекад мене, понекад једног другог младића, понекад сама себе, понекад свога оца и деда. Тако ћеш одсад увек ноћивати с једним костуром.

Дршњући слушах страшну пресуду.

— Берберине, за мном! рече дух.

Чим он то изрече, ја одмах осетих да сам опчињен и да морам за њим.

И с места излетесмо из троугластог собичка.

Свакоме су позната путовања вештица. Нема сумње да су оне причале сушту истину, особито кад им се истина натеривала на уста, помоћу вешто смишљених питања, а још више средством тортуре.

За све време од кад станујем у соби господара Б. ја сам, сваке ноћи, морао летети за утваром. Та су путовања била необична, дуга и настрана не мање него вештица у средњем веку. До дуне иису ме приказали страшном старешини, вагом, рогатом и репатом старцу, који председава врзином колу; али вас уверавам да сам ипак бивао у тим скуповима, и кажем вам да су исто тако смешни као и они у обичном животу, само што су мало непристојнији. Ту сам познао доста ствари, које за мене имају велико значење.

Пошто сам свестан да говорим истину и да ћете је и ви сами признати, признају вам редом.

С почетка сам полазио на пут на дрищи од метле. После, на дрвену коњу. Да вас боље уверим, кунем вам се, да је коњ био обојен, те сам осећао његов мириш, особито кад би се загрејао; после, — *све с временом* — следовао сам за утваром на колицима, где се особито осећао помешани мириш паса с мириром шамара; (позивам се на моје вршињаке да то одреку, или потврде). После — све с временом — ходио сам за утваром на магарету без главе; тачније да кажем, оно је имало главу, али пошто га је непрестано мучила глад, оно је увек каскало оборене главе, тражећи храну. После — све с временом — јашио сам за утваром на коњицу, који се много пропињао и ударао ногама. Да, заборавих напоменути, да сам се дао и на „рингшиле“ по пазариштима. Нај-после сам се возио за утваром на колима.

Да вам не бих сувише досађивао причањем, и ако су моја путовања чудноватија него она Синдбада Мрнара, изнећу вам само један догађај, по коме ћете моћи судити све остало.

Али, пре тога, допустите ми, да вам напоменем један чудни појав, који се забио у мени.

Беху настале невероватне промене у мени.

Како да вам кажем? Бејах ја исти, а опет, некако, не бејах исти. Нешто оста у мени неизмењено, управ оста непоколебљиво, и ако иначе ја бејах сасвим друкчији од онога што се дизао из кревета господара Б. Лице ми поста сасвим глатко, а ноге ми се скратише.

Једном, при поласку у ноћи излет, сукобих се пред вратима с неким створењем, које такође имађаше глатко лице и кратке ноге. Ја се ни мало не зачудих видећи своју слику и прилику. Баш на против, ја му се с места обратих као старом знанцу и то, с најчудноватијим предлогом, што се може замислiti.

— Хајде, рекох, да саставимо један харем. То сам рекао, што но кажу, „с неба па у ребра“.

— Хоћу, драге воље! одговори одмах моя прилика, не чудећи се нимало настранисти тога предлога, ћего још поскочивши од радости. Хајде да саставимо харем!

Видело се да моја прилика нема ни појма о поштовању према себи, каогод што немађах ни ја. Видело се да смо се оба у свему угледала на чуvenог калифа Хруна-ал Рашида, миришљаве успомене.

Пошавши заједно у ноћни свет, ми настависмо преговоре. Први нам је услов био да држимо у тајности наш план од госпођице Грефинове, — не с тога што нам се чињаше зазоран тај источни обичај, него зато што смо знали да Грефинова није кадџа оценити лепоту тога обичаја, као ни величину чуvenога Хруна ал-Рашида. Али се сложисмо да поверимо нашу тајну госпођици Ејул.

Нас је било десеторо у пансионату госпођице Грефинове, у Хамстиду, — осам девојака

и два младића. Г-ђица Бјул, у зрелом добу од девет година, председаваше нашим скуповима.

Истога дана, ја се поразговорих с њом и предложих јој да буде моја прва султанија у моме харему. Г-ђица Бјул, разуме се, пошто се дуго борила с природном девојачком стидљивошћу, признаде да јој ласка та понуда, али, пре свега, жељаше да дозна какво место у харему наменjuјем госпођици Пипсон. Велико је пријатељство везивало те две госпођице, јер је Грефлнова Пипсоновој обећала била, да ће с њом делити све своје тајне и све своје ствари до смрти; на то јој се беше најсвечаније заклела на своме молитвенику, који беше ишараних, позлаћених корица.

Еле, г-ђица Бјул увераваше ме да она мора саопћити предлог својој верној пријатељици, а, у исто време, поче ме уверавати да Пипсон није обично чељаде.

Запста, г-ђица Пипсон имаћеше плаву, ковчасту косу и плаве очи, — а то је био мој идеал, те јој одмах одговорих да ја сматрам г-ђицу Пипсон као представницу черкеске расе.

— Па онда, како ћемо? запита г-ђица Бјул забринуто.

— Па онда, само се по себи разуме! рекох ја. Нека је доведе трговац, нека ми је понуди и каже цену!

— А не ћу ли ја бити суревњива? запита Бјул, оборивши очи.

А, иећеш, иећеш, моја Зобајидо, велим ја.
Ти ћеш довека остати прва султанија, свагда
ћеш имати прво место у моме срцу и на мом
престолу.

Тада Бјул пристаде да разговара о ствари
са својих седам другарица.

Тога истога дана, ја се сетих да бисмо
се могли поверити нашој старој, веселој двор-
кињи Тоби. Та она беше за све способна, То-
ба личаше на стару кудељу, и на њеном лицу
беше слој руменила. За време вечере ја турих
у руку г-њици Бјул једно писамце, којим је на-
стојах приволети да и она поради, да нам То-
би замени Месрура, поглавицу харемских стра-
жара.

Како што обично бива у великим насиона-
ма, било је доста сметњи и тој нашој установи.

Моја прилика, (већ у првој прилици), по-
каза се као човек подлац, — јер, кад поред
све своје хитрине и настојања да се незакони-
то попише на престо, не успе у томе, онда се
поче изговарати како му савест не допушта да
пада на колена пред амиром, својим калифом, и
да ми даје титулу, која ми припада, наиме:
„поглавару свију правоврених!“

Чак, велики везир у неким приликама, го-
вораше о мени као о каквом дечку и говораше
да иће да се игра са мном!... Игра!.. Уз то
беше врло често груб.

Али, у таким згодама, њега би сатро опиши

гнев харема, а мене би усрећило осам осмејака осам најдивнијих хурија.

До душе, ти ме осмејци усрећаваху само онда кад би г-ђица Грефинова свратила очи на страну, па и онда су остале то чиниле уз највећу опрезност, — јер, по некој источној легенди, главна султанија могаше видети и кроз плећа управ кроз неко извежено коло свога скупоцењенога ограђача.

Свакога дана, после вечере, ја бих остао у харему по један час, а тада се султаније надметаху која ће лепше осладити доколицу свога Харува-ал Рашида, који се ту одмараше од државних послова. Узгред да кажем, ти његови послови бејаху, (као што су у свим државама), аритметичке врсте, пошто „поглавица свију правоверних“ трошаше немилице.

Месур, старешина харемских стражара, беше поштен и одан човек, али неумешан у своје поеду, тако кад би га прва султанија звала он се не би журио да дође. Једном положи мечту на калифов диван! Други пут огрђуји калыфа црвеном кабаницом (бундицом г-ђице Пипсонове), једва му покри плећа. Па онда често узвикуваше, обраћајући се калифу: „О, Боже, ала сте лепи!“ — Као што видите то не беше нимало источњачки. Па онда, место да каже „Бисмилах“, Тоби... хоћу да речем Месур, рекао би „Алилуја!“ Сем тога, бејаше сувише весео, држаше уста сувише отворена, изражаваше своје дивљење првим речима које би му

дошли на уста. Замислите колико се заборави кад купи лепу черкескињу за 500 хиљада кеса златника, (што не беше скupo), да пољуби и купљену робину, и прву султанију и калифа и све радом. Алах нека му опрости.

Кад иђасмо у шетњу, двоје и двоје, хамстигонском цестом, обично госпођица Грефијнова (мати главне султаније) бејаше у првоме реду с десна и достојанствено корачаше. Она беше узор скромности и пристојности. Ја бих много платио да дознам шта би она чинила кад би дознала сву истину, кад би се уверила да предводи четицу мухамеданаца! Мени беше веома пријатно тајанствено уживање да посматрам како се у свом незнану меша с нама. Она то не знајаше, а знала је све што се у књигама налази.

Једном, богме, умал се не одасмо. То је било у цркви, где нас десеторо, као обично, бесмо уврстани на видну месту, са дражесном ћерком управитељке на челу — а то је био један начин рекламе. Свештеник баш читаше опис домаће среће цара Соломона, где се помиње његових осам стотина царица. У томе тренутку свештеник, баш као нарочито, зашикаји на мене, а ја се сав зацрвених и крупни зној проби ми кроз лице. Велики везир убледе као самртник. Цели харемић замрмољи као да га опали жарко багдадско сунце. Строга госпођа Грефин уста у својој клуни и страним погледом погледа — исламску децу. Мене обузе сумња да су се пр-

ква и држава споразумеле да нас, због великог преступа, изложе јавном кајашу у цркви, него, у томе критичном тренутку, спасе нас једино нехотични, навикнути покрет прве султаније, г-ђице Грефинове, која се, у згодан час, поклони ка западу.

Рекао сам пре, да харемић живљаше у слози и љубави, али ипак беше неких задевица у њему. Султаније се препираху: да ли калиф има права, да их грли кад су на окупу. Зобејида беше противна томе и још тврђаше, да она има право да их све изгребе. Лепа Черкескиња говораше да би она, ако до тога дође, покрила лице зеленом торбицом, у којој држаше књиге. Друга нека источанка, необично лепа, (њу доведоше у конак неки трговци, што су сваких шест месеци путовали пустинjom), имала је уопште сувишне слободоумна начела. Како су њој пребацивали да врло вежно гледа мог великог везира, она се најути и отворено-изјави: е баш она њему чини част што му кад кад дозвољава да је пољуби, — и ако он на то никаква права нема!

У кратко да кажем, харем је врио таким парбама, докле Месрур не нађе један паметан начин, да то утиша. Он предложи неку пристодушину, или ленушкасту робињу, као посредника између честитога калифе и султанија, а са дужношћу, да прима његове пољупце на своје румене обрачиће, па да их она разноси међу султаније.

И тај се обичај усвоји.

Баш кад се налажах на вршку среће, онда ме од једном задеси ненадна жалост. Да идемо редом.

Ја почех да помишљам на своју мајку и на оно што би она рекла, кад бих јој о Петрову дану именито довео осам лепих девојака. Помишљао сам такође на број кревета у кући, на остали намештај, на доходак мојега оца, на месара, пекара, и т. д.

Велики везир и харем, погађајући узрок бриге њихова калифа и господара, помагаху такође да му се брига повећа, јер му све султаније, најпре, изјавише вечну верност, па онда жељу да га дворе до века. Доведен до очајања због тих изјава, ја изгубих сан и проводих читаве часове, премишљајући о својој жалосној судбини. Ја озбиљно помишљах да клекнем пред г-ђицу Грефијову и да јој исповедим како ја у свему личим на цара Соломона, — не бих ли се тим курталисао.

Једном ми пођосмо у шетњу, као обично, двоје и двоје, али ја у тој прилици не дадох обичну наредбу великому везиру, да онтре пази на најмлађег царинарског позорника код варошке границе, који имајаше обичај да својим простачким очима гледа хaremске лепоте. (Ја и везир већ се договорасмо да му по једноме царицу понињемо гајтан). Толико сам био заузет својим мислима, због великих незгода, које ме чекаху кад се буде преносио харем. Ја сам био погружен, помишљајући на непријатну страну мусломанских обичаја.

У томе се иски странац примаче госпођи, па пошто је ишао неко време поред ње, поче ме загледати.

Претпостављајући да је то целатат, да је куцину мој последни час, ја дадох маха ногама, а у глави, као кроз неку маглу, заче ми се помисао да бежим у Мисир.

Стаде цилик целога харема, управитељка из свега грла викаше за мном, а мој неверни везир погна ме. — Онај исти царинарски позорник, коме ја минђах да пошаљем гајтан, пође ми у сусрет и пригњавши ме у један ћошак, ичепа ме, као да бејах ован.

На моје велико изненађење, госпођа не само што ме не искара, него још благо рече да је то „зашта чудновато“, па онда ме запита зашто сам побегао видевши центалмена.

Он, међутим, беше отишао.

И да ми се повратио дах, ја не бих одговорио.

Кад уђосмо у завод, госпођа се са мном одвоји у другу собу и зовну Месрура, поглавицу хaremских стражара, те му прошапта нешто, због чега се одмах Meerur поврати у првобитну Тоби, те близну у плач, горорећи:

— Нека ти бог буде у помоћи, јадно, добро дете. Твој отац је болестан?

Срце ми се поче трзати и ја запитах искрекидано:

— Је ли веома болестан?

— Нека ти бог да снаге да издржиш, настави она, клекнувши преда ме, како бих згодно могао наслонити главу на њезино раме.

— Твој отац је... умро!

После те кобне речи, нестаде Харун-ал-Рашида, нити он икада више виде и једне од својих осам султанија...

Код куће ме, сем жалости, дочека и сиромаштио. Због силних дугова, све нам се продаде.

Мене отпарише у један други завод, где ми је било да не може горе, где беху само одрасли дечаци. У томе заводу све беше рђаво и простачко, и храна, и одело, и наука, све, све. Мало и велико у њему бејаше пуно злобе. Ти нови садругови знаћаху шта се десило у мојој кући те често, подражавајући глас чиновника при ликвидацији, хватаху ме вичући, „ко да више?“

Ја сам се добро чувао да не одам тим гадовима да сам ја био Харун-ал-Рашид и да сам имао свој хarem, јер да су још то дознали, толико би ме кинили, да бих ја, из очајања, одиста удавио се у баруштини, која беше близу дворишта наше школе.

Нажалост, пријатељи моји, у собичку господара Б. не беше друге утваре, до утваре моје младости, моје невиности и некадашњег маштања.

Колико и колико пута трчах зајтом утвром, али, од кад сам зрео човек, никад је не

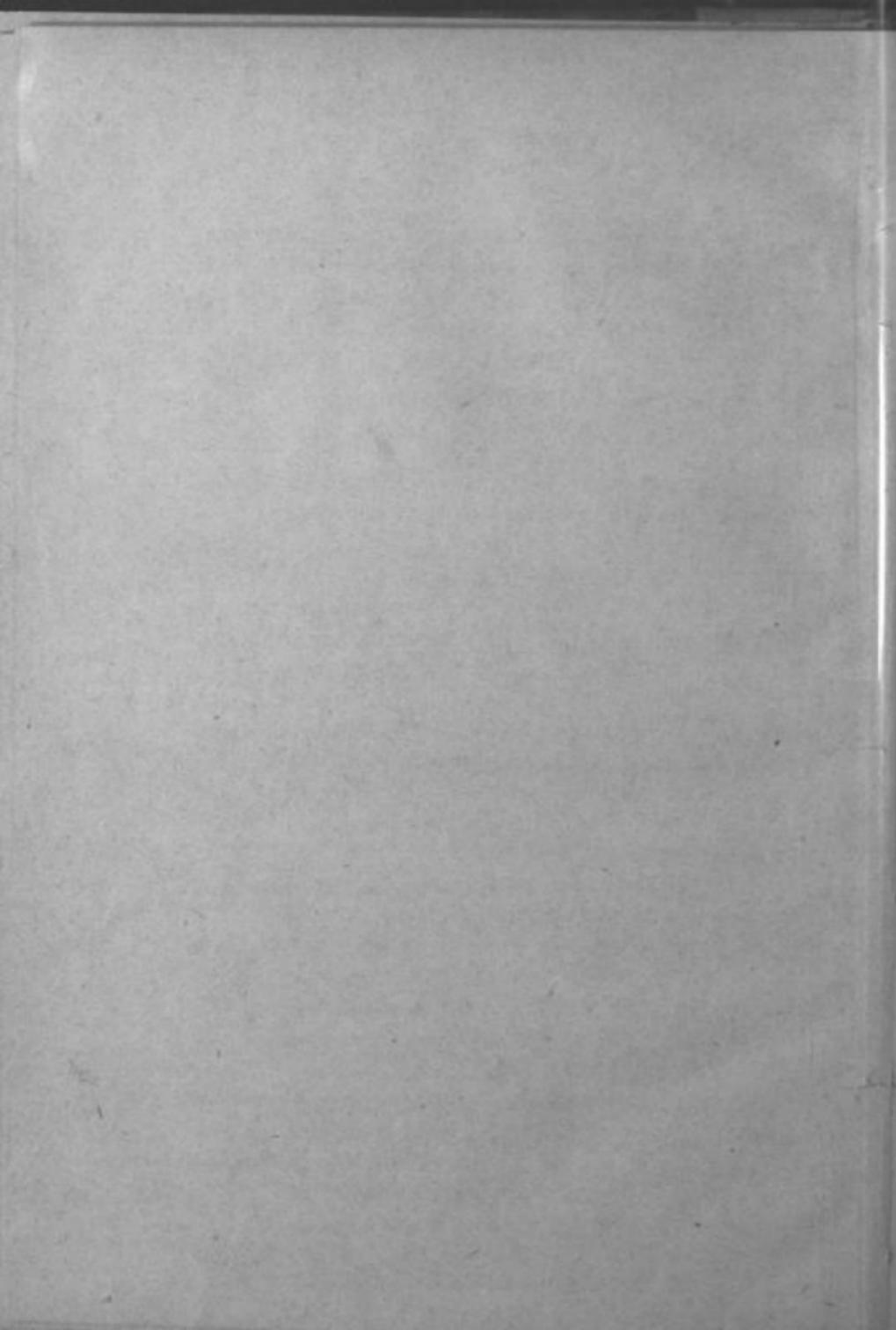
могах стаћи, никад је ни срцем не могах посматрати у свој њеној чистоти.

А што се тиче оне пресуде господара Б, ви знаћете да се она врши надамном, јер ја бријем све нове и нове особе у огледалу.

Такође ја свагда лежем и устајем с костуром, који је самном докле сам на овоме свету.

ДУХ СОВЕ У ЗАКУТКУ

Ја сам био опазио, да г. Гвернер биваše све узбуђенији, што се већма примицаше његов ред да прича. А пошто ја ућутах, он нас изненади најпре својим сувише озбиљним изгледом, па онда молбом управљеном на мене да изађем, јер жели да проговори са мном насамо пре него што почне причање.

Друштво, из великог уважења према њему, допусти тај изузетак, и ми изађосмо на трен.

— Мој поштовани капетане, — поче Гвернер, — од кад се налазим на овој старој бродини, ја сам, и дан и ноћ под чинима.

— Како то, Џаче?

Он ме свечано потапша по рамену и свечано спусти руку, па рече:

— Опчинила ме нека утвара, у облику жене.

— Е!... Да није она стара ваша наклоност?

— Да!... Ја вас уверавам да говорим свим озбиљно, сваке ноћи кињило ме је једно исто првићење; свакога дана пленио је моје очи и срце тај исти облик у кујни, а то је дошло до тога, да се управ чудим како нисам потро-

вао све путнике на овој бродини. Све што вам исповедам, чиста је истина. Хоћете ли да видите утвару, о којој је реч?

— Па, да видим!

— Ево је, рече Џак, обрнув се и показав ми моју сестру, која беше лагано изашла за нама.

— Та-ко! тако! рекох. Дакле, тако Пати онда не треба већ тебе ни да питам јеси ли била опчињена!

— Па јесам, брацо, рече она.

Кад се вратисмо у дворницу, те ја приказах моју сестру, као духа собе у закутку, а Гвернера као духа њезине собе, то изазва опће чуђење и задовољство. Тад се догађај највише истакао онога вечера. Г. Бивер био је тако дирнут да свечано обрече е ће поиграти у њиховим сватовима. Г. Гвернер с места замоли своју „добру малу“ да започну игру, те наста опће скакање, које нико није предвиђао.

Пошто се сити исмејасмо и толико заморисмо да већ не могасмо дихати, Алфред Старлинг, бојећи се да већ није надмашен, поче да игра сам, обрћући се у ковитлац, неисказаном брзином, по моди ланкашерској. То је, по моме мишљењу, најлепша, најдужа најзаплетенија игра, коју сам икада видео.

Ми решисмо истога вечера, да се не разилазимо из сеновите куће пре него што се свадба сврши. Старлинг би изабран за девера, а Билинда за почасну пратилицу невестину.

У кратко, наше пребивање у кући оглаженој сеновитом, спрши се врло срећно. Све што нам се привиђало бејаху наше властите успомене, или творевине наше маште. Госпођа мога рођака астронома, из велике љубави према њему и из захвалности за знатне измене које та љубав у њој учини, испричала нам је, кроз његова уста, своју љубав, те смо је, после тога, сви већма заволели.

Тако, дакле, једнога јутра, пре него што истече најкрајни месец у години, ми се упутили сеоској цркви, где се меја сестра венча са Џаком Гвернером. Могу вам рећи да Алfred и Билинда бејаху веома тужни, гледајући обред... Ваљда им се тај обред свидео, јер, иако мало времена и они се у истој цркви венчаше. Дотле, он је био сувишне прозаичан а она сувишне поетична, те из веза тих двеју особина, по моме уверењу, потичу добре последице.

Најпосле, ја сам поцрпео једну хришћанску поуку из искуства, стечена у сеновитој кући, коју ја од свега срца саопћавам читаоцима, на име: вера ја велика врлина, али вера у добро.

Христос се роди!

ГДЕ ЈЕ ШТО?

I Смртни укућани	страна	3
II Дух собе са часовником. . . .		37
III Дух собе са прегратком		61
IV Дух собе са орманима		87
V Дух собе господара Б. . . .		105
VI Дух собе у закутку		123

3
35
61
87
05
23

„Мале Новине“ најраширенiji српски лист и једни који излази сваки дан.

Од нове, 1893. године, уз „М. Новине“ излазиће свакога месеца **Забавник**, књига од 16 табака (256 страница) у којој ће бити приче и романци одабране и веома занимљиве садржине. (До сада је „Забавник“ излазио недељно у палим свештицама, али се то показало као не практично).

И тако, претплатници „М. Новина“, симболиста, добиће још годишње и 12 лепих књига „Забавника.“

Цена је „М. Новина“ (заједно са „Забавником“)

За Србију (сем Београда.)

на годину	16 дин.
.. пола године	8 "
.. три месеца	4 "

За стране земље.

на годину	32 дин.
.. пола године	16 "
.. три месеца	8 "

У Београду лист се продаје на број (10 дин.) Али она господа, која желе редовно држати „М. Новине“, могу се пријавити или момку од кога број купују, или нашој администрацији и у том случају и они ће, као редовни куши, добијати „Забавник“ бесплатно.

■ Као најраширенiji срп. лист „М. Новине“ веома су згодне за оглашавање сваке врсте.

Уредништво *М. Новина*.

иист

иис-

16

иис-

иис-

иис-

иис-

се с

ып в

ом

о п.

др-

ыку

шији

ши,

ови-

закв